

คำในหมวดคำอื่นบางหมวด

ในบทที่แล้วได้กล่าวถึงการใช้คำในหมวดคำกริยาและหมวดคำนาม ซึ่งสมัยอยุธยา ใช้อย่างไรต่างกับสมัยปัจจุบัน ในบทนี้จะกล่าวถึงคำในหมวดคำอื่นบางหมวดที่ภาษาร้อยแก้วสมัย อยุธยาใช้อย่างไรต่างกับสมัยปัจจุบัน คำในหมวดคำเหล่านี้แต่ละหมวดมีไม่มากคำอย่างในหมวดคำ กริยาหรือหมวดคำนาม จึงนำมาถวบรวมไว้ในบทเดียวกัน หมวดคำเหล่านี้ได้แก่ หมวด คำลักษณะนาม หมวดคำบุพบท หมวดคำเชื่อม หมวดคำปฏิเสธ หมวดคำแสดงการ ต่อไปนี้ จะกล่าวถึงการใช้คำแต่ละคำในหมวดคำเหล่านี้ที่ละหมวด ว่าในภาษาสมัยอยุธยากับสมัย ปัจจุบัน ใช้คำเหล่านี้ต่างกันอย่างไรบ้าง โดยจะแยกเป็นหัวข้อดังนี้

- 4.1 หมวดคำลักษณะนาม
- 4.2 หมวดคำบุพบท
- 4.3 หมวดคำเชื่อม
- 4.4 หมวดคำปฏิเสธ
- 4.5 หมวดคำแสดงการตั้ง
- 4.6 คำบางคำในหมวดคำอื่นบางหมวดที่สมัยอยุธยาใช้ต่างกับปัจจุบัน

การที่ผู้เขียนศึกษาความแตกต่างด้านการใช้คำ โดยแบ่งเป็นหมวดคำนี้ มิใช่มุ่ง หมายจะศึกษาคำในแต่ละหมวดโดยตรง หากประสงค์เพียงจะใช้เป็นเครื่องแบ่งคำออกเป็น ประเภท ๆ อย่างกว้าง ๆ เท่านั้น สิ่งที่ผู้เขียนมุ่งจะชี้ให้เห็นก็คือ ความแตกต่างด้านวิธีใช้ คำและความหมายของคำ การจัดคำเข้าหมวด หรือการแบ่งหมวดคำนั้น ในปัจจุบันนักภาษาศาสตร์ที่ศึกษาภาษาไทยก็ยังมีความเห็นไม่ตรงกันอยู่ทั้งในหลักใหญ่และในรายละเอียด วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้พยายามจัดหมวดคำตามวิธีการในต้นนี้คือ Inter-Sentence Relations in Modern Conversational Thai ของนางวิจิตร ภาณุพงศ์

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงการใช้คำแต่ละคำในหมวดคำต่าง ๆ ข้างต้นเป็นคำ ๆ

4.1 หมวดคำลักษณนาม

คำลักษณนามที่สมัยอยุธยาใช้บ่อย อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ คำลักษณนามไม่ซ้ำชื่อ คือคำลักษณนามที่มีรูปตรงกับคำนามที่เป็นเจ้าของลักษณะ กับคำลักษณนามซ้ำชื่อ คือ คำลักษณนามที่มีรูปเหมือนกับคำนามที่เป็นเจ้าของลักษณะ คำลักษณนามทั้ง 2 ประเภทนี้ บางคำสมัยอยุธยาเป็นประเภทซ้ำชื่อ ส่วนสมัยปัจจุบันเป็นประเภทไม่ซ้ำชื่อแต่ใช้ลักษณนามคำอื่นแทน คำลักษณนามบางคำในสมัยอยุธยา เป็นประเภทไม่ซ้ำชื่อ และในสมัยปัจจุบันก็เป็นประเภทไม่ซ้ำชื่อ แต่ใช้คนละคำกับสมัยปัจจุบัน ต่อไปนี้จะกล่าวถึงคำลักษณนามที่สมัยอยุธยาใช้แตกต่างกับสมัยปัจจุบันเป็นคำ ๆ ไป

4.1.1 คำลักษณนามซ้ำชื่อ

คำลักษณนามที่ภาษาสมัยอยุธยาใช้เป็นคำลักษณนามซ้ำชื่อ แต่สมัยปัจจุบันใช้คำลักษณนามคำอื่นแทน มีปรากฏหลักฐานดังต่อไปนี้

ช่าง

ในสมัยอยุธยาใช้คำว่า ช่าง เป็นคำลักษณนามซ้ำชื่อของคำนาม ช่าง ในสมัยปัจจุบันถ้าเป็นช่างป่าใช้คำลักษณนาม ตัว ถ้าเป็นช่างบ้านใช้คำลักษณนาม เชือก พจนานุกรม ๆ กำหนดลักษณะนามของ ช่างบ้าน ดังนี้ "เชือก, ลักษณะนามเรียกช่างบ้านว่า เชือกหนึ่ง สองเชือก" ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้คำลักษณนาม ช่าง ในภาษาไทยสมัยอยุธยา

ตัวอย่าง "ถ้าเสด็จขึ้นพระพุทธรบาท เป็นพยุหษาตรา

ไต่เกณฑชวาทที่ชายขวาไปชี้ช่างแกงค ช่าง ละคน" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.87)

"ครั้นเพลาท่ม 1 พรหมณชีช่าง ๓ ละ 2 คน

มีช่างละคน"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.65)

"เสด็จไปวังข้างตำบลดโทรกพระไคขวาง
พลายพัง 60 ข้าง

ศักราช 921 มแม่ศกเสด็จไปวังข้างตำบลด
แสนตอไคขวางพลายพัง 40 ข้าง ศักราช 922
วอกศกเสด็จไปวังข้างตำบลวัดไคไคขวางพลายพัง
50 ข้าง"

(ประชุมจกหมายเหตุ. น.99)

"ข้างที่เมืองนคร ฯ หาสู่มามากไม่ มีไคสอยอยู่
ทั้งเมืองนคร ฯ เมืองพัทลุงราวสัก 10 ข้าง 20
ข้าง แต่เมืองไทรนั้นมีมาก ที่เมืองสงขลามียอยู่
50 ข้าง"

(จดหมายเหตุหลวงอุดม. น.66)

"ข้างปากไคแล้วเป็นกระไรมีรู้เลย จะหาข้าง
สำคัญสักข้างหนึ่งก็ไม่ใครจะได้เอาเลย"

(จดหมายเหตุหลวงอุดม. น.304)

ตามตัวอย่างเหล่านี้คำลักษณะนามของข้าง ใช้ลักษณะนามซ้ำชื่อ ว่า ข้าง ไม่ใช่ว่า
เข็อก อย่างสมัยปัจจุบัน คำลักษณะนามของข้างนอกจากจะใช่ว่า ข้างแล้ว ในสมัยก่อนคงมี
ผู้ใช่ว่า ตัว ควย และในสมัยรัชกาลที่ 4 คงมีผู้ใช้ลักษณะนามของ ข้างว่า ตัว กันมาก
จนถึงกับทรงออกประกาศกำหนดลักษณะนามของข้างและมาไว้ให้ยึดถือเป็นหลักเกณฑ์ดังนี้

26 ประกาศสรรพนามสำหรับข้างมา

คัดจากหมายรับสั่ง

ณ วันจันทร์ เดือน 7 แรม 9 ค่ำ ปีชวด ฉศก

ควยชุมนุมหาสิทธิไหวหาร รับพระบรมราชโองการไล่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ให้หมายประกาศแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหาร
พลเรือนกรมฝ่ายนาฝ่ายใน และพระบวรราชวังฝ่ายนาฝ่ายในทั้งปวงให้รู้จกทั่ว

กันว่า ช้างมันเป็นสัตว์มีชาติมีสกุล ไม่ควรเรียกว่าตัวหนึ่งสองตัว ให้
เรียกว่า ช้างหนึ่งสองช้าง มาหนึ่งสองมา แต่สัตว์เคี้ยวรานนอกจากช้างมา
นั้นให้เรียกว่าตัวหนึ่งสองตัว อย่าให้ว่า สองชมค สองเตา สองปลา กับคำ
จำเอน คำฉวน เหมือนหนึ่งต้นไม้ 8 ต้น 9 ต้น ฉาแปดเตา แปดตัวอย่างนี้
อย่าให้เป็นคำฉวนได้ ให้กรมมหาดไทย กลาโหม สัสดี หมายไปให้รู้ทั่วกัน
ตามรับสั่ง" ¹

(ประกาศรัชกาลที่ 4 ภาค 2 น.5)

ตามประกาศนี้จะเห็นได้ว่า คนในสมัยนั้นเรียกลักษณะนามของ ช้าง ว่า ตัว ก็มี
และเรียกลักษณะนามของสัตว์อื่นบางชนิดเป็นลักษณะนามซ้ำชื่อก็มี แต่คงมิได้ใช้ลักษณะนามของ
ช้างว่า เชือก การที่ทรงบัญญัติให้เรียกช้างควยลักษณะนามซ้ำชื่อเช่นนี้ อาจเป็นเพราะ
การเทียบกับลักษณะนามของคนคือถือว่าคนเป็นสัตว์ประเสริฐ ใช้ลักษณะนามซ้ำชื่อ ช้างและ
ม้าซึ่งเป็นสัตว์มีชาติมีสกุลกว่าสัตว์อื่น ก็น่าจะใช้ลักษณะนามซ้ำชื่อควย หรือไม่เช่นนั้นก็อาจ
เป็นการบัญญัติให้คงเรียกตามอย่างที่ใช้ในสมัยอยุธยาก็เป็นได้ แต่ไม่ว่าจะเป็นกรณีใดก็
ตาม ขอบเขตการระหว่างการใช้คำลักษณะนามของ ช้าง ในภาษาสมัยอยุธยากับสมัยปัจจุบัน
ก็คือ สมัยอยุธยาใช้เป็นคำลักษณะนามซ้ำชื่อว่า ช้าง ส่วนสมัยปัจจุบัน ถ้าเป็น ช้างป่า ใช้
ลักษณะนามว่า ตัว ถ้าเป็นช้างบ้านใช้ลักษณะนามว่า เชือก ไม่ใช่เป็นลักษณะนามซ้ำชื่อเลย

ตึก

คำว่า ตึก ในสมัยปัจจุบัน ใช้ลักษณะนามว่า หลัง เช่นเดียวกับ บ้าน, เรือน,
ศาลา ฯลฯ ในสมัยอยุธยาใช้ลักษณะนามซ้ำชื่อว่า ตึก เช่น

¹ ประกาศรัชกาลที่ 4 เล่ม 1 ภาค 2, (พระนคร: โรงพิมพ์ไทย, 2396),

ตัวอย่าง "แต่ที่พระองค์อยู่นั้นในสวน วอระนาโคนให้อยู่
ที่ตึก 3 ตึก"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.64)

ตามตัวอย่างนี้ถ้าเป็นสมัยปัจจุบันจะใ้ชื่อว่า ตึก 3 หลัง

นัก

สมัยอยุธยาใช้คำลักษณนามว่า นัก เป็นลักษณนามซ้ำชื่อของคำนาม นัก ซึ่งสมัย
ปัจจุบันจะใ้ ครึ่ง หรือ หน แทน เช่น

ตัวอย่าง "ว่าจะมาให้ตามกัก็เคียร เณรณิกัก็ชัชชาคกัก็
มิไค้มาตามนัก 3 นัก ใ้กฎเอาเนือความเป็น
แพ 2"

(กฎ. 2 น.44)

ตามตัวอย่างนี้ ปัจจุบันจะใ้ลักษณนามว่า ครึ่ง, คราว, หน แต่จะไม่ใ้ลักษณ
นามซ้ำชื่อว่ นัก

นาง

ในสมัยปัจจุบันลักษณนามของคน เช่น ชาย หญิง เด็ก เป็นต้น นิยมใ้ คน
ทั้งหมด เฉพาะผู้ชายบางครั้งใ้คำลักษณนามว่า นาย ก็มี เช่น "คณะทูตสันถวไมตรี 4 นาย
เข้าพบนายกรัฐมนตรี" ถ้าเป็นหญิงไม่ใ้ว่า นาง คำลักษณนามว่า นาง มีที่ใ้เป็นภาษา
ตลาดบาง เช่น "ครุณีนางหนึ่ง" แต่ในภาษาสุภาพทั่วไปไม่นิยมใ้ ในสมัยอยุธยาคำลักษณ
นามว่า นาง ใ้เป็นลักษณนามซ้ำชื่อของคำนามว่า นาง เช่น

ตัวอย่าง "แลพระราชทานรถ 7 รถเทียมควมมาแลมี

นางดำรับรถนั้นเส่มารถ 7 นาง"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.99)

ในสมัยปัจจุบัน หญิงสาวไม่เรียกว่ นาง คำว่า นาง สมัยปัจจุบันใ้เป็นคำนำ
หน้าชื่อหญิงที่แต่งงานแล้ว คำลักษณนามซ้ำชื่อว่ นาง อจเลิกใ้ไปเพราะเลิกใ้คำว่า
นางที่แปลว่า "หญิง" ในภาษาเขียนทั่วไป เช่น ไม่ใ้ว่า "นาง 7 นาง" แต่ใ้ว่า

"หญิง 7 คน" เป็นต้น เมื่อเลิกใช้คำนาม ลักษณะนามซ้ำชื่อของคำนามนั้นก็คงเลิกใช้ไป
 ควบ

ผิด

ในสมัยปัจจุบันคำลักษณะนามของคำว่า ผิด คือคำว่า ครั้ง, หรือ หน ไม่ใช่ลักษณะ
 นามซ้ำชื่อ แต่ในสมัยอยุธยาลักษณะนามของคำว่า ผิด ใช้เป็นลักษณะนามซ้ำชื่อว่า ผิด ไม่ใช่
ครั้ง, คราว, หรือ หน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "อนึ่งถ้าขาดผิดสงฆาม้าผู้คนถึง 3 ผิด จึงให้

กฎเอาคือเป็นแพ 3"

(กฎ. 2 น.45)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า ผิด มีลักษณะนามซ้ำชื่อว่า ผิด

กฎเขา, เขา

ลักษณะนามของคำว่ากฎเขาหรือเขา ในสมัยปัจจุบันใช้ว่า ลูก หรือถ้ากฎเขาคิดต่อ
 กันหลายลูกก็ใช้ลักษณะนามว่า เทือก แต่จะไม่ใช่เป็นลักษณะนามซ้ำชื่อว่า กฎเขา หรือ เขา
 แต่ในสมัยอยุธยา ลักษณะนามของกฎเขาหรือ เขา ใช้เป็นคำลักษณะนามซ้ำชื่อว่า กฎเขา หรือ
เขา เช่น

ตัวอย่าง "อยู่เลาหนึ่งไซร์ในที่วัดหลวงนั้นมีกฎเขา 4

กฎเขา ในที่วัดหลวงเขาหนึ่งชื่อภักขลัง เขาหนึ่ง

ชื่อเขาพนักกอกอยู่ข้างทักษิณ เขาหนึ่งชื่อ เขา

คูหาอยู่อุดร เขาหนึ่งเลาชื่อเขาผู้อยู่ข้างพายัพ" (ประชุมพระตำรา. น.66)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า กฎเขา ใช้ลักษณะนามว่า กฎเขา และคำว่า เขา ใช้ลักษณะนาม
 ว่า เขา เป็นคำลักษณะนามซ้ำชื่อ ไม่ใช่ลักษณะนามว่า ลูก อย่างในสมัยปัจจุบัน

มา

ในสมัยปัจจุบันคำลักษณนามของคำว่า มา คือ ตัว เช่นเดียวกับสัตว์เคี้ยวเอื้องทั้งหลาย แต่ในสมัยอยุธยาโดยเฉพาะที่ปรากฏหลักฐาน คือสมัยรัชกาลที่ 3 ใช้คำลักษณนามว่า มา เป็นลักษณนามซ้ำชื่อ เชื่อว่าก่อนหน้านั้นก็คงใช้คำลักษณนามซ้ำชื่อเช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "มาที่กรุงเทพฯ พวกนั้นลมไปหลายมา

จนจะหมดเสียแล้ว"

(จดหมายเหตุหลวงอุดม. น. 335)

ในสมัยรัชกาลที่ 4 คงมีผู้ใช้ลักษณนามของ มา ว่า ตัว จึงทรงออกประกาศให้แก้ไขเสียใหม่ ให้ใช้ลักษณนามซ้ำชื่อว่า มา แทน คอยเหตุว่า เป็นสัตว์มีสกุล แต่ที่จริงลักษณนามว่ามานั้น ใช้มาตั้งแต่ก่อนสมัยรัชกาลที่ 4 ดังปรากฏหลักฐานในประกาศให้ใช้ลักษณนามของมา เป็นลักษณนามซ้ำชื่อ ดังนี้

"ข้างมานี้เป็นสัตว์มีชาติมีสกุล ไม่ควรเรียกว่า ตัวหนึ่งสองตัว ให้เรียกว่าข้างหนึ่งสองข้าง มาหนึ่งสองมา แต่สัตว์เคี้ยวเอื้องนอกจากข้างมานั้น ให้เรียกว่าตัวหนึ่งสองตัว" ¹

ในสมัยปัจจุบันมิได้ใช้คำลักษณนามซ้ำชื่อเป็นลักษณนามของ มา แต่ใช้ว่า ตัว เช่นเดียวกับสัตว์เคี้ยวเอื้องอื่น ๆ

รถ

ในสมัยปัจจุบัน คำนาม รถ ใช้ลักษณนามว่า คัน พจนานุกรมา นิยามคำว่า คัน ว่า "ลักษณะนามเรียกของที่มีค้ำถ้อย่างอย่าง เช่น ซอน และเบ็ด" แต่มีใ้กล่าวถึงลักษณนามของรถว่า อย่างไร คำลักษณนามของรถซึ่งใช้ว่า คัน เป็นความนิยมในสมัยปัจจุบัน ส่วนในสมัยอยุธยาใช้ลักษณนามซ้ำชื่อว่า รถ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

¹ ประกาศรัชกาลที่ 4, เล่ม 1 ภาค 2, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทย, 2396),

ตัวอย่าง "มีก่องเงิน 4 เทาข้างนั้นเป็นเงิน 1600 บาท

แลพระราชทานรถ 7 รถม"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.99)

"พระโองการรับสั่งให้ช่างทำพิธีรัชมารชขึ้น

จะทรงพระโกศอัฐิ 7 รถม"

(ความทรงจำ. น.20)

ตามตัวอย่างทั้งสองนี้จะเห็นว่า ในสมัยอยุธยาใช้คำลักษณนามของรถ เป็นลักษณนามซ้ำชื่อว่า รถ ไม่ใช่คำอื่น อย่างในสมัยปัจจุบัน

4.1.2 คำลักษณนามที่ไม่ใช่คำลักษณนามซ้ำชื่อ ได้แก่คำลักษณนามที่มีรูปไม่เหมือนคำนามที่เป็นเจ้าของลักษณะนั้น แต่เป็นคำลักษณนามที่ใช่คำซึ่งบอกลักษณะแทน คำลักษณนามประเภทนี้บางคำ สมัยอยุธยาใช้คนละคำกับสมัยปัจจุบัน ต่อไปนี้จะได้นำคำลักษณนามที่ใช่ต่างกันดังกล่าว มาศึกษาเป็นคำ ๆ ดังนี้

ควง

ในสมัยปัจจุบันคำลักษณนามว่า ควง มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "เป็นคำเรียกสิ่งที่มีรูปกลม ๆ เช่นควงควาว ควงไฟ, ควงตรา และบางสิ่งที่ไม่ใช่รูป เช่น ควงหทัย ควงวิญญาน เป็นต้น" ในสมัยอยุธยา คำลักษณนาม ควง ใช้เป็นลักษณนามของ ไซ ด้วย อาจเป็นเพราะ ไซ มีสัณฐานกลมก็เป็นได้

ตัวอย่าง "โกพักไซออกตัวนี้่ง เบนสี่เท้า โกวักไซ

สามควงออกลูกเป็นหกตัว"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.96)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า ควง ใช้เป็นลักษณนามของ ไซ ปัจจุบันลักษณนามของ ไซ ไม่ใช่ ควง แต่ใช่ ฟอง

คอก

คำลักษณนาม คอก มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ลักษณะของสิ่งของบางอย่าง เช่นชาวโพคคอกหนึ่ง" ในสมัยอยุธยา คำลักษณนาม คอก ใช้กับคำนาม คบ ด้วย เช่น

ตัวอย่าง "ถ้าเพลาคำให้พนายคบเอาคบบักข้างละคอก" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.90)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า คอก ใ้เป็นลักษณนามของ คบ พจนานุกรม ๆ นิยามว่า คอก "เป็นลักษณะของสิ่งของบางอย่าง" แตมิไ้บอกวาลักษณะนั้นเป็นอย่างไร ถ้าจะดู จากตัวอย่างที่ใ้คือ "ชาวโพคคอกหนึ่ง" ลักษณะของคอกก็น่าจะหมายถึงสิ่งที่มีรูปร่าง มีค้ำ ส่วนปลายซึ่งตอกกับค้ำใหญ่กว่าส่วนที่เป็นค้ำ ชูปั้งใ้ลักษณนามว่า คอก ก็มีลักษณะ คังกล่าว ถ้าเป็นเช่นนี้ คบ ก็พอจะอนุมูลใ้ลักษณนาม ว่า คอก ไ้ แต่คำว่า คอก ก็ยังหมายถึงลักษณะ "ลายเป็นควง ๆ" ไ้ควย ความหมายที่ว่า คอก "เป็นลักษณะของ สิ่งของบางอย่าง" จึงไม้อาจยุติไ้วเป็นอย่างไร ลักษณะนามของคำว่า คบ ในสมัยปัจจุบัน นิยมใ้ อัน ไมใ้ คอก อย่างในสมัยอยุธยา

ตน

คำลักษณนามว่า ตน มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ลักษณนามใ้เรียกยักษ์ หรือพวกกายสิทธิ์ว่า "ตนหนึ่ง สองตน" ในสมัยอยุธยา คำว่า ตน ใ้เป็นลักษณนาม ไม เฉพาะยักษ์หรือพวกกายสิทธิ์ เช่นใ้เป็นลักษณนามของกษัตริย์ พระสงฆ์ หรือ ฤาษี ซึ่งเป็น พวกกายสิทธิ์พวกหนึ่ง หรือแม่ลูกศิษย์พระก็ใ้คำลักษณนาม ตน ไ้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "ทรงนามกรชื่อว่าพระยาธรรมิกราช 1 ตน

เบนอาชญุในเมืองจันทบุรีศรีสัตนาคนหุต" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.1)

"แต่นั้นยังมีพระมหากษัตริย์เอกองค์ 1 ชื่อว่า

มหาจักรวรรตติถรรราชธาธิราช ตน เป็นอาชญุใน

เมืองกรุงศรีอยุธยามหาคิลนพรัตนบุรีศรีมหานคร

บวรพระราชธานีบุรีเลิงรมพรหมจารีศรีมหากระษัตริย์

เจ้า"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.1)

ตามตัวอย่างทั้งสองนี้คำว่า ตน ในตัวอย่างแรก ใ้เป็นลักษณนามเรียกพระเจ้า ไ้ชยเชษฐากษัตริย์ล้านนา ส่วนในตัวอย่างที่สองคำว่า ตน ใ้เป็นลักษณนามเรียกพระมหา จักรพรรดิษัตริย์กรุงศรีอยุธยา

"จึงพร้อมกันทั้ง 2 กระษัตริย์ให้ไปนิมนต์เอา
พระสงฆ์เจา^๑คนทรงศีลอันบริสุทธิ์ ๑ คนชื่อว่าพระมหา
อุบาลี^๒คน 1 แล้วจึงนิมนต์พระอริยกะสปก^๓คน 1 แล้ว
จึงนิมนต์พระมหาธรรมเสนปัติ^๔คน 1 แล้วจึงนิมนต์
พระพุทธรวิลาศมหาเถร^๕คน 1 แล้วจึงนิมนต์พระ-
ธรรมรังษิมหาเถร^๖คน 1 แล้วจึงนิมนต์พระวิริยาธิก
มุนี^๗คน 1 พระสงฆ์เจ้าทั้ง 7 คนนี้ มีลูกศิษย์บวรับ^๘
10 คน ชู^๙คนแล"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.1-2)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า ๑ คน ไซ้เป็นลักษณนามของพระสงฆ์ และลูกศิษย์

"วายังมี^๑ฤๅษี 11 ๑ คน ฤๅษีเป็นใหญ่ 3 ๑ คน ๓
หนึ่งฤๅษีพิลาไล ๑ คนหนึ่งฤๅษีตาไฟ ๑ คนหนึ่งฤๅษีตางัว
๑ คนหนึ่ง เป็นประธานแก่^๒ฤๅษีทั้งหลาย"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.77)

ตามตัวอย่างนี้ คำลักษณนาม ๑ คน ไซ้เป็นคำลักษณนามของ ฤๅษี แต่ในข้อความที่
อยู่ใกล้กับตัวอย่างข้างตน คำลักษณนามของ ฤๅษี ไซ้ว่า องค์ ก็มี เช่น

"ฤๅษีทั้ง 3 องค์นั้นจึงบังคับ^๑ฤๅษีทั้งปวงให้เอา
วาน^๒ทำเป็น^๓ผงเป็น^๔กอน"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.77)

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จึงเห็นได้ว่า คำลักษณนาม ๑ คน ไซ้กับคำนามไค้มากกว่า
ปัจจุบัน และคำนามที่เป็นผู้อยู่ในฐานะควรเคารพซึ่งสมัยปัจจุบันไซ้คำลักษณนามองค์ เช่น
พระมหากษัตริย์หรือพระสงฆ์ สมัยอยุธยาไ้ใช้คำลักษณนาม ๑ คน ไค้

๓

คำลักษณนาม ๓ ไม่มีในพจนานุกรม ๓ และไม่มีที่ไ้ใช้ในภาษาสมัยปัจจุบัน แต่ใน
สมัยอยุธยาไ้ปรากฏไ้หลายแห่งดังต่อไปนี้

ตัวอย่าง "ให้ขุนคาบเขาคคนแลวให้ตำรวจในเขาคคน

แลวให้กันยบาคคนเลาเป็น 4 ถา"

(กฎ. 1 น. 83)

"ถาหญิงนั้นยังทำชุกวยชายผู้เคียวนั้นถึงสองถา
เลาใช้ให้ใหม่ทวีคุณ"

(กฎ. 2 น. 207)

"ผู้มันเอาสีนใหม่ถึง 2 ถาแลวมันยังทำชุก
สุชายเหนือผู้มัน"

(กฎ. 2 น. 209)

คำลักษณนาม ถา ตามตัวอย่างข้างต้นนี้ เมื่อพิจารณาโดยปริบทแล้วน่าจะ
หมายถึง "ครั้ง, คราว, หน, หรือ ที" ซึ่งเป็นคำลักษณนามที่มี ใช้อยู่ในสมัยปัจจุบัน

ทอน

คำลักษณนาม ทอน ในสมัยปัจจุบันนี้ ใ้ตามความหมายในพจนานุกรม ๆ ว่า "สวน,
คู, อัน, ตอน" ในสมัยอยุธยาคำว่า ทอน ใ้ในความหมายว่า "สวน, หรือตอน" ได้
แต่ใ้กับค่านามคนละคำกับปัจจุบัน คือใ้กับ นา หรือ เมือง ได้ ในสมัยปัจจุบัน ลักษณนาม
ของ นา คือ แปลง, ฝืน ส่วนลักษณนามของเมืองคือ เมือง ซึ่งถาแบ่งแลวใ้ชวา ส่วน
แต่ในสมัยอยุธยา เมืองที่แบ่งแลวใ้ชลักษณนาม ทอน

ตัวอย่าง "แลวกใ้ไปปลูกฎีถวยแก่พระรามนักปราชญ
แลวถวยเมืองทอนหนึ่ง"

(ประชุมพระตำรา. น. 76)

"ขุนเทพมาลาพานาเถาแก่นทอง 3 ทอน
นาเถาไชยพงศาทอน 1 นาเถาพันทอน 1
นาเถาสระราทอน 1 นานางโอบ 2 ทอน"

(ประชุมพระตำรา. น. 84)

คำว่า ทอน ในตัวอย่างแรกใ้เป็นคำลักษณนามของเมืองที่แบ่งแลว ส่วนในตัวอย่าง
หลังใ้เป็นลักษณนามของ นา ในสมัยปัจจุบันคำลักษณนาม ทอน ไม่ใ้กับค่านามทั้งสองคำนี้

บอก

คำว่า บอก มีความหมายตามพจนานุกรม ๑ ว่า "ลักษณะนามใช้เรียกป็นว่าบอกหนึ่ง สองบอก" ในสมัยอยุธยาคำว่า บอก ใช้ในความหมายตามพจนานุกรม ๑ ถือเป็นลักษณะนามของป็น เช่น

ตัวอย่าง "พระแสงปืนยาวผูกกับเสากันย้านามานบอก 1
พระแสงปืนสั้นวางข้างพระยี่ภู่ชวาบอก 1 ชำยบอก 1
รวม 2 บอก วางปากบอกไปท้ายเรือ" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.84)

"แลได้เอาปืนตาคะไปตั้ง(ฉบับขาด) ตำรวจ
ในชำยบอก 1 ตำรวจในชวาบอก 1 (รวม 2 บอก)
ตำรวจใหญ่ชำยบอก 1 ตำรวจใหญ่ชวาบอก 1 (รวม
2 บอก) ตั้งรายนาน 4 บอก ทหารในชำยบอก
1 ทหารในชวาบอก 1 ตั้งในประตุนาน (รวม
2 บอก) รวม 6 บอก" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.91)

"ในจำนวนพระราชทานกบตันเหล็กไปเป็นทุน
100 ภาคาราคาป็น 926 บอก" (แถลง. ปี 2 ล.3 น.124)

"ให้แต่คินอะหรบไปถวายเป็นหนึ่ง กับป็นสุตัน
8 บอก" (แถลง. ปี 3 ล.1 น.109)

"ขอป็นปืนใหญ่ลูกกระสุน 4 นิ้ว 5 นิ้ว สัก
15 บอก ปืนคาบศิลา 100 บอก" (แถลง. ปี 3 ล.2 น.86)

"ป็นหน้าเรือ ป็นท้ายเรือ ป็นรายแถม
ป็นหลัก 48 บอก ปืนคาบศิลา 270 บอก" (จดหมายเหตุหลวงอุดม. น.126)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ ลักษณะนามของคำว่า ป็น คือ บอก ทั้งสิ้น ในภาษาไทย
สมัยปัจจุบัน ลักษณะนามของคำว่า ป็น ไม่ใช่ว่า บอก แต่ใช่ว่า กระบอก

ใบ

คำว่า ใบ พจนานุกรม ๆ นิยามว่า "ลักษณะนามเป็นคำสำหรับใช้เรียกภาชนะ เครื่องใช้ หรือผลไม้ว่า หนึ่งใบสองใบ, สำหรับเรียกของที่แบนเป็นแผ่น ๆ เช่นใบหนังสือ, ใบจักร, ใบพัด, ใบหู" ในสมัยอยุธยาใช้ลักษณะนาม ใบ กับคำนาม แก้ว (ของมีค่า) เช่น

ตัวอย่าง "แลจึงพ่อแม่แลเพื่อนนนั้นก็เข้าไปดูกุมาร ณ
 เพลนั้นก็เห็นแก้วใบหนึ่ง" (ประชุมพระตำรา. น.74)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า ใบ มิได้เป็นลักษณะนามของภาชนะเครื่องใช้ หรือใช้เรียกของที่มีลักษณะแบนเป็นแผ่น ๆ แต่อย่างใด หากใช้เป็นลักษณะนามของ แก้ว ซึ่งสมัยปัจจุบันใช้คำลักษณะนามว่า ดวง

หัว

คำลักษณะนาม หัว พจนานุกรม ๆ นิยามว่า "ลักษณะนามบุราณเรียกสมุทไทยว่า หัวหนึ่งสองหัว" ในสมัยอยุธยาคำว่า หัว ใช้เป็นลักษณะนามของ ผ้า ก็ได้ เช่น

ตัวอย่าง "โหม้นแต่งเข้าตอกคอกไม้รูปเทียน ผ้าหัวหนึ่ง
 เล่าเข้าแปลไ้" (กฎ. 2 น. 236)

ตามตัวอย่างนี้ คำลักษณะนาม หัว ใช้กับ ผ้า ในสมัยปัจจุบัน คำลักษณะนาม หัว นอกจากที่ใช้เป็นลักษณะนามชื่อของคำนาม หัว และใช้เป็นลักษณะนามของ ส่วนของพืชที่อยู่ใต้ดินทำหน้าที่เก็บอาหาร เช่น มัน, หอม, แล้วยังอาจใช้กับ ขนมจีน ก็ได้ คือใช้ว่า ขนมจีนหัวหนึ่งสองหัว ถ้าเราพิจารณาตามความหมายนี้จะเห็นว่า ลักษณะที่เรียกว่า หัว จะเป็นขนมจีนก็ดี สมุทไทยอย่างที่โบราณเรียกก็ดี เป็นของที่มีลักษณะแบน มีหน้ากว้าง และมีความหนา ไม่แบนเป็นแผ่นอย่าง ใบ คำว่า ผ้า ตามปกติใช้ลักษณะนามว่า ผืน แต่ในตัวอย่างนี้พูดถึงผ้าที่นำไปขอมมาฝ่ายหญิง ซึ่งคงจะเป็นผ้าที่พับไว้เรียบร้อย ไม่ได้คลี่เป็นผืนไป ถ้าคุณลักษณะก็จะ เป็นของที่มีลักษณะแบน มีหน้ากว้าง และมีความหนา อาจเป็น

เพราะลักษณะคังกล่าวนี้ก็ได้ จึงใช้ลักษณะนามว่า หัว เช่นเดียวกับลักษณะนามของสมุคไทย ซึ่งมีใช้ในสมัยโบราณ

อัน

คำลักษณะนาม อัน ในสมัยปัจจุบันใช้ตามความหมายในพจนานุกรม ๆ คือเป็นคำบอกลักษณะของสิ่งของที่มีลักษณะยาวหรือสั้นเป็นรีน เช่น ไม้ แต่ในสมัยอยุธยา คำลักษณะนาม อัน ไม่จำเป็นต้องใช้กับสิ่งที่มีลักษณะคังกล่าว อาจใช้กับ ทาง, กระจอม หรือเจ็ดยี่ เป็นต้น เช่น

ตัวอย่าง "แลกอประกวหาประโยชน์มิไคนี้ก็เป็นทาง

ใหญ่ทางยาวยิ่งนักหนาอันหนึ่ง"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.36)

"คำนี้ห้ามแต่ทางใหญ่อันเดียนั้น มิไคห้าม

ทางอันอื่นกว่าทางใหญ่อัน"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.36)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า ทางใช้ลักษณะนาม อัน ปัจจุบันจะใช้ลักษณะนาม สบาย ไม่ใช่ อัน

ตัวอย่าง "แลหลวงราชาอำมาตย์ก็เอาน้ำสัจจะใน

กระจอมแก้วแห่งมหากษัตริย์เจ้าทั้ง 2 เจือกัน

เป็นกระจอมแก้วอันเดียวกันแล้ว จึงเอาน้ำใน

เมืองหงษาในกระจอมทองแห่งพระมหากษัตริย์

ทั้ง 2 เจือกันเป็นกระจอมทองอันเดียวกันแล้ว" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.2)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า อัน ใช้เป็นลักษณะนามของ กระจอม ซึ่งปัจจุบันจะใช้ว่า ไบ

เพราะเป็นภาชนะ

"จึงสืบบุรุษทั้งหลายชุมนุมกันมาพร้อมมาก

พระเจ็ดยี่อันหนึ่งหายอดค"

(ประชุมพระตำรา. น.74)

“แล้วพากลั้มมา จึงกอพระเจคีย์ ฌ เกาะขาม
 อั้นหนึ่ง ฌ เกาะหม้ออั้นหนึ่ง ฌ บนจอมเขาแคง
 และเรียงลงมาสู่คหัวเข่าแคง เปน 3 อั้นเท่านั้น” (ประชุมพระตำรา. น.82)

ตามตัวอย่างนี้คำลักษณนาม อั้น ไซ้ เป็นลักษณนามของ เจคีย์ ซึ่งปัจจุบันจะใช้
 ลักษณนาม องค์ เพราะเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ควรบูชา

“เป็นประโยชน์แกสมณพราหมณาจารย์เจ้า
 ชาวประชาราษฎร์ทั้งหลายกราบคอกเทอถวนกับอั้นนี้” (ประชุมจดหมายเหตุ. น.2)
 ตามตัวอย่างนี้คำว่า อั้น ไซ้ เป็นลักษณนามของ กัปี ซึ่งปัจจุบันใช้ลักษณนามซ้ำชื่อ
 ว่า กัปี

“ในหอมห้วยภูเขาลกลลลิดวัด ขอจง เปน
 เอกสิมาปริมณฑลอั้นเดียวกัน” (ประชุมจดหมายเหตุ. น.2)

“อย่าไคทำโลงเดี่ยวแก่กันจนเทาเสี้ยง
 พระอาทิตย์พระจันทร์ เจ้าตกลงมาอยู่เหนือแผ่นดิน
 อั้นนี้เทอญ” (ประชุมจดหมายเหตุ. น.2)

ตามตัวอย่างทั้งสองนี้คำว่า อั้น ไซ้ เป็นลักษณนามของแผ่นดิน ซึ่งปัจจุบันจะใช้
 ลักษณนาม ผืน แทน

จะเห็นได้ว่าคำลักษณนาม อั้น ในสมัยอยุธยาใช้ในความหมายกว้างกว่าปัจจุบัน
 ในวิทยานิพนธ์เรื่อง การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำสำนวน และลำดับของคำ
ในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ของนางสาววัลยา วิมุกตะลพ กล่าวถึงการใช้คำลักษณนาม
 อั้น ไว้ในหน้า 116 ว่า

ภาษาสมัยก่อนปรากฏว่ามีไ้มาก โดยไม่จำกัดว่าสิ่งของนั้นต้องมีลักษณะ ยาวหรือสั้น หรือเป็นชิ้น อย่างที่อธิบายไว้ในพจนานุกรม ๆ คือ อาจใช้กับ คำนามซึ่ง เป็นสิ่งมีชีวิต หรือสิ่งของที่มีขนาดใหญ่โตเช่น ภูเขา ได้ นอกจาก นั้นยังอาจใช้กับคำนามซึ่งหมายถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมเช่น กตอุบาย และโรคภัย ไซ้เจ็บเป็นคณ ก็ไ้ อาจกล่าวไ้ว่า คำลักษณนาม อัน เป็นที่นิยมไ้มากที่สุด ในภาษาสมัยก่อน โดยเฉพาะภาษาสมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 6 แต่ใน ปัจจุบันคำลักษณนามคำนี้ ไ้ในความหมายตรงตามพจนานุกรม ๆ

จากหลักฐานภาษาสมัยอยุธยาจะเห็นไ้ว่าคำลักษณนาม อัน ที่นิยมไ้กับของไ้ หลายประเภทนั้นหาไ้เพ็งนิยมนกัน ในสมัยรัชกาลที่ 1 ไ้ แต่นิยมกันมานาน อย่างน้อยก็ถึง สมัยพระมหาจักรพรรดิซึ่งปรากฏในหนังสือประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยาภาค 1 ดังกล่าว แลวในตัวอย่างข้างตน และอาจไ้แทนคำลักษณนามอื่นบางคำก็ไ้ เช่นคำว่า เขา ในสมัย อยุธยามีที่ไ้เป็นลักษณนามซ้ำชื่อ ดังไ้กล่าวมาในหัวข้อ 4.1.1 แต่ในสมัยรัชกาลที่ 1 ลักษณนามของคำว่า เขา ไ้ว่า อัน ก็ไ้ เช่น

ตัวอย่าง "ครันถึงเนินเขาขงเบ้งก็ลงจากเกวียน

เดินไปถึงเขาใหญ่อันหนึ่ง"

(ตามกก. น. 1289)

เท่าที่กล่าวมานี้ จะเห็นไ้ว่าคำลักษณนาม อัน มีไ้ในความหมายกว้างมาก จน เป็นคำลักษณนามกลาง ๆ ที่ไ้แทนคำลักษณนามอื่น ๆ ไ้ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะคำ ลักษณนาม อัน มีรูปและเสียงซ้ำกับประพันธสรพนาม อัน ทั้งหน้าที่ของคำลักษณนามก็ไ้ใช้ เรียกคำนามเมื่อต้องการพูดถึงคำนามนั้นซ้ำ เช่นเดียวกับประพันธสรพนามควย การไ้ คำว่า อัน เป็นคำลักษณนามกลาง ๆ จึงเป็นที่นิยมกัน ในหัวข้อคำลักษณนามนี้ เมื่อพิจารณา โดยความหมายแลวมีข้อน่าสัง เกตอยู่อย่างหนึ่งคือ คำลักษณนามไ้เป็นคำเรียกคำนามเมื่อ ต้องการพูดถึงคำนามนั้นซ้ำ คำที่ไ้เรียกนี้บางทีก็ไ้เป็นคำนามเดิมนั่นเองซึ่งเรียกว่า คำ ลักษณนามซ้ำชื่อ หรือบางทีก็ไ้บัญญัติคำอื่นขึ้นเรียกเป็นคำลักษณนามชนิดไม่ซ้ำชื่อ คำที่ไ้ แทนคำนามเมื่อต้องการพูดถึงคำนามนั้นซ้ำ เรียกว่าคำสรพนาม คำลักษณนามก็มีลักษณะ

ดังกล่าวจึงน่าจะจัดเป็นคำสรรพนามชนิดหนึ่งได้ อาจเรียกว่า ลักษณสรรพนาม เป็นต้น แต่เนื่องจากคำลักษณนามปรากฏในประโยคในตำแหน่งต่างกับคำสรรพนาม โดยหลักไวยากรณ์จึงไม่จัดเป็นคำสรรพนาม

4.2 คำบุพบท

รูปคำบุพบทที่มีอยู่ในภาษาไทยสมัยอยุธยา เท่าที่ปรากฏไม่ต่างกับรูปคำบุพบทในสมัยปัจจุบัน ต่างกันแต่การใช้ คือ บางคำใช้ในความหมายคนละความหมายกัน เช่น บางคำสมัยอยุธยามีความหมายกว้างกว่าสมัยปัจจุบัน คำบุพบทที่ใช้ต่างกันนี้มีอยู่ไม่มากนัก แต่ก็ เป็นคำที่ปรากฏใช้บ่อย จึงเป็นเครื่องแสดงลักษณะภาษาไทยสมัยอยุธยาได้อย่างหนึ่ง และเป็นหลักประการหนึ่งที่เราจะใช้พิจารณาว่า ภาษาในหนังสือเล่มใดเป็นภาษาสมัยอยุธยาหรือไม่ เนื่องจากคำบุพบทที่สมัยอยุธยาใช้ต่างกับสมัยปัจจุบันมีอยู่น้อยคำ จึงไม่จำเป็นต้องแบ่งประเภทย่อยลงไปอีก และจะนำมาศึกษาโดยละเอียดเป็นคำ ๆ ดังต่อไปนี้

แก

คำบุพบท แก มีหลักการใช้ตามที่พจนานุกรม ฯ กำหนดไว้คือ "ใช้นำหน้าคำนามเป็นบุรุษ, ใช้นำหน้าคำนามที่เป็นผู้ถูก เช่น ถึงแกกรรม" ในสมัยอยุธยาคำนี้ใช้ต่างกับปัจจุบันหลายอย่างคือ ในสมัยอยุธยาใช้คำบุพบท แก แต่สมัยปัจจุบันไม่ต้องใช้ก็มี ในสมัยอยุธยาใช้คำบุพบท แก แต่สมัยปัจจุบันใช้คำบุพบทคำอื่น เช่น กับ, ต่อ, จาก ก็มี

ในหนังสือ เรียงความชั้นสูง ของ นายเปด็จ ฌ นคร กล่าวถึงการใช้คำว่า แก ซึ่งกรรมการชำระพจนานุกรมได้ให้ตัวอย่างไว้ดังต่อไปนี้

แก (บุพบท)

ไฉนนำหน้าคำที่เป็นฝ่ายรับอาการ

คือ รับอาการให้

รับอาการกระทำ

แสดงอาการรับกัน

รับอาการเป็นไป

รับอาการได้ถึง

แสดงอาการที่เนื่องกัน

แสดงอาการไต่ความ

ให้รางวัลแก่นักเรียน

การนอนดึกให้โทษแก่เด็ก

เก็บภาษีแก่ราษฎร

สงเคราะห์แก่

ประพูนรายแก่

สมแก่ เหมาะแก่

ควรแก่ สาแก่ใจ

ถึงแก่กรรม มีแก่ใจ

เห็นแก่ชาติ เห็นแก่ตัว

เกี่ยวแก่

ไต่แก่ (คือ) ¹

ในสมัยอยุธยา นอกจากใช้คำว่า แก่ ตามความหมายเหล่านี้แล้ว ยังปรากฏว่าใช้ในความหมายอื่น ซึ่งในสมัยปัจจุบันจะใช้คำบุพบทคำอื่นแทนด้วย ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้คำบุพบท แก่ ในภาษาสมัยอยุธยา

คำว่า แก่ ใช้หน้าคำนามที่รับอาการกระทำ

ในสมัยอยุธยา คำว่า แก่ ซึ่งใช้หน้าคำนามที่รับอาการกระทำมีไฉ่มาก และคำว่า แก่ ตามความหมายนี้ สมัยปัจจุบันไม่นิยมใช้เพราะคำกริยาที่นำหน้าคำว่า แก่ ในความหมายนี้มักเป็นคำกริยากรรม ปัจจุบันเอาคำนามที่ตามหลังคำบุพบท แก่ มาใช้เป็น

¹ เบื้อง ๓ นคร, เรียงความชั้นสูง, พิมพ์ครั้งที่ 7 (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช 2507), หน้า 28-9.

กรรมของกริยาโดยตรง แต่บางทีก็ใช้ทั้งอย่างมีคำบุพบท แก่ และไม่มีคำบุพบท แก่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "แต่ให้เอาทรัพย์สินนั้นมาเป็นไม้อัดอีกปูนเป็น

กรรยาปรนินิบัติแก่เจ้ากุสงม"

(ประชุมพระตำรา น.16)

"อนึ่งให้ห้ามแก่เจ้าเมืองแลบหลัดเจ้าเมือง
แลกรมการมีให้วาบังคบกิจกตงความแพง"

(ประชุมพระตำรา น.23)

"ครั้งนั้นทรงพระโกรธแก่มอญ ให้เอามอญ
เผาเสียประมาณ 100"

(ประชุมจดหมายเหตุ น.103)

"กริยาสามี่ครั้ง โกรธทงเถียงเคียดกัน แล
ชายโกรธแก่หญิง เกบเอาดีนเคิมแลทรัพย์สินดังของลง
จากเรือนหนีหญิง"

(กฎ. 2 น.232)

"แต่จึงตาหุนั้นก็ให้ขอชาวตอกคอกไม้ ให้เอา
มานมัสการแก่เทพารักษ์"

(ประชุมพระตำรา. น.74)

"แต่มีผู้ทำร้ายแก่ตัว แล วิญญานกะ }
อวิญญานกะ } ทรัพย์สิน

ประการใด ๆ ก็ดี"

(กฎ. 2 น.41)

"อรินทรราชกัทรหมุปัจจามิตร ในทองทะเล
นั้น จะคิดมาทำร้ายแก่ท่าน ก็เห็นจะอัปราชัย
พ่ายแพ้ไปเอง"

(แถลง. ปี 3 ล.2 น.93)

"ถึงกระนั้นก็อย่าให้ท่านไว้อใจแก่การสงคราม"

(แถลง. ปี 3 ล.2 น.93)

"ถึงมาครว่าพระยาไตรจะพาแขกเสกหะดี
มาตี ณ เมืองดลางนั้น จะโคกสิ่วเกรงแก่แขก
เหล่านี้หามีได้"

(แถลง. ปี 3 ล.2 น.82)

คำว่า แก่ ใ้หน้าหน้าคำนามที่รับอาการ ใ้
 คำว่าแก่ ในความหมายนี้ มักปรากฏหน้าคำนามที่ทำหน้าที่เป็นกรรมตัวที่สองของ
 ประโยค ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "ใ้เบิกจ้งหันแก่พระครูแลสงฆ์ทั้งหลาย" (ประชุมพระตำรา. น.65)

"และชาวพระกัลปนาสร้างในฐานที่ใด ๆ
 ก็ใ้คงแก่ชาวพระกัลปนาในสถานที่นั้น" (ประชุมพระตำรา น.65)

คำว่า คงแก่ หมายถึง "คง(สิ่งที่ชาวพระกัลปนาสร้าง)แก่"

"ใ้ทำเป็นพระตำราจาริกลงในแผ่นดินสาไว้ใน
 พระมหาวิหารอุโบสถนี้ เพื่อใ้เป็นประโยชน์แก่
 พระภิกษุสงฆ์" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.56)

ตามตัวอย่างเหล่านี้จะเห็นว่า คำนามที่ตามหลังคำว่า แก่ ทำหน้าที่เป็นกรรม
 ตัวที่สองของประโยคทั้งสิ้น

คำบุพบท แก่ ซึ่งนิยมใช้ในสมัยอยุธยา แต่ในสมัยปัจจุบันนิยมใช้คำบุพบทคำอื่น
 เช่น ต่อ กับ จาก แทน มีตัวอย่างต่อไปนี้

สมัยอยุธยาใช้คำบุพบท แก่ ปัจจุบันใช้คำบุพบท จาก

ตัวอย่าง "อากรที่อกรรมกรเรียเอาแก่คนเชิงภู
 ก็ดบาย" (ประชุมพระตำรา. น.27)

"ทานใ้เอาคาคั่วแก่ผู้ยังตามรับนั้น" (กฎ. 2 น.338)

"ข้าพเจ้านายชัยผู้แก่อำแดงขอแก่เมียขอแก่
 หนังสือเป็นค่านับเขามารับเอาแก่ชาวสารแก่พระยา
 (ก)ปัตัน เป็นแก่ชาวสาร 6 กุหนี" (แถดง. ปี 2 ล.3 น.133)

"และให้ห้ามเจ้าเมืองและกรมการทั้งหลาย
อย่าให้เก็บเอาทรัพย์สินรคกแก่คนที่ดบาดทาน
พรกัสนา"

(ประชุมพระตำรา. น.65)

ตามตัวอย่างเหล่านี้จะเห็นว่าในสมัยอยุธยาใช้ เอา, เก็บเอา, หรือรับเอา แก่
ซึ่งปัจจุบันจะใช้คำบุพบท จาก แทนคำบุพบท แก่

สมัยอยุธยาใช้คำบุพบท แก่ ปัจจุบันใช้คำบุพบท ต่อ มีตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่าง "ควมมีหนังสือไปนั้นไคแจงแล้ว ครั้นจะเอา

หนังสือเรียนแก่พระยาถกลาง ๆ ป่วยหนักอยู่" (แถลง. ปี 3 ล.1 น.105)

"ผู้มีคิตทั้งหลายทำหนังสือฟองรองเรียนแก่มุข

ลูกขุนกรมการโรงสารใด ๆ"

(กฎ. 2 น.32)

"แลซึ่งเอนตรามีน้ำใจบำรุงราชการทั้งนี้

เราจะแจงแก่ ๆพดฯ โทษาธิปคิจงทุกประการ" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.62)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ในสมัยปัจจุบันจะใช้คำบุพบท ต่อ แทนคำบุพบท แก่

สมัยอยุธยาใช้คำบุพบท แก่ ปัจจุบันใช้คำบุพบท กับ มีตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่าง "ส้มเคจบรมบพิตร พระราชบั้นทูลตรีศแ

ออกพระศรีภริปริษญาธิราชเสนาบดีศรีสาตักณ"

(ประชุมพระตำรา. น.17)

"แลชั้นนั้นไมแจงว่าขันอะไร ไทบอกไปแก่

เมืองภูเก็ทไคแจงซาเจ้า"

(แถลง. ปี 3 ล.1 น.106)

"จึงพระรามกับออกแก่อาจารย์ว่าให้กรมการ

กฎหมายไว้"

(ประชุมพระตำรา. น.75)

"แลวิษปาเกจึงว่าแก่วิสันคามมีชื่อให้ไปบอกแก่

วอระนาโคณ ให้แตงลงมารับสำเนาพระราชสาสน" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.64)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ สมัยอยุธยาใช้คำบุพบท แก่ แต่ในสมัยปัจจุบันจะใช้คำ
บุพบท กับ แทน

เท่าที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า คำบุพบท แก่ ในสมัยอยุธยา มีที่ไ้แตกต่างกับสมัย
ปัจจุบัน ก็มีความหมายกว้างกว่าสมัยปัจจุบัน

ณ

คำบุพบท ณ ซึ่งแปลว่า "ใน" สมัยปัจจุบันนิยมใช้หน้าคำนามที่เกี่ยวกับสถานที่ ใน
สมัยอยุธยาใช้หน้าคำนามทั้งที่เกี่ยวกับสถานที่และเวลา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "อนึ่ง เหนตักกแดนบินมาณอากาศ เป็นอันมาก" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.101)

"จึงเอาเท้าข้างซ้ายซึ่งเป็นพุนั้นณหน้า ๗

นั่นก็ณจัก"

(ประชุมพระตำรา. น.75)

"จึงขุนศรีทนต์ชัยก็ไปนิมนต์พระรามเข้าไปณ

ที่ชุมนุม"

(ประชุมพระตำรา. น.75)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า ณ แปลว่า "ใน" ใช้หน้าคำนามบอกสถานที่ คำว่า
ณ ในตัวอย่างเหล่านี้ สมัยปัจจุบันใช้คำว่า ใน แทน

"หมายกเล็กแตกไป แตะวัน 2 ๓ 4 คำ

ปีมะเส็ง"

(แถลง. ปี 3 ล.1 น.107)

"ให้คนที่ไว้ใจของท่านคุมของ ณ เกาะตะลิวง

แต่ณเดือน 9 ข้างขึ้นเถิก"

(แถลง. ปี 3 ล.1 น.124)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า ณ แปลว่า ใน ใช้หน้าคำนามที่เกี่ยวกับเวลา
จะเห็นว่าในปัจจุบันเราไม่ใช้คำ แก่ แต่ ณ แต่จะใช้ ตั้งแต่ เมื่อ หรือ ใน แทน

ควย

คำบุพบท ควย มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "เป็นคำนำหน้านามเพื่อให้รู
 วนามนั้นเป็นเครื่องใจ เช่น พันควยมีด ทำควยไม้ ฯลฯ" ในสมัยอยุธยานิยมใช้ในความ
 หมายถึง "กับ" หรือ "พร้อมควย" มักใช้หน้าคำนามที่หมายถึงคน แสดงอาการรวม
 ซึ่งปัจจุบันใช้คำบุพบท กั๊ แทน เช่น ปัจจุบันใช้ว่า "พอไปกับลูก" สมัยอยุธยาจะใช้ว่า
 "พอไปควยลูก" เป็นต้น นอกจากตามควยคำนามที่หมายถึงคนแล้วยังอาจตามควยคำนาม
 ที่เป็นสิ่งของมีความหมายว่า "กับ" ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้คำบุพบท ควย ในสมัย
 อยุธยา ซึ่งมีความหมายว่า "กับ" และปัจจุบันนิยมใช้คำบุพบท กั๊ แทน

ตัวอย่าง "ครั้งนี้เรขอชีวิตมาก็คือความสนิทเสนหาจเป็น
 ไมตรีควยเรา"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.7)

"แฉอพยบอันมีบาญชียนายสามจอม แด่ตำรา
 พระราชโองการซึ่งพระราชอุทิศไว้แต่ก่อนนั้น อัน
 สักพรรคไปอยู่ควยลูกขุนมนานาย"

(ประชุมพระตำรา. น.22)

"ถ้าเสด็จไปแห่งใดเพลาคำเป็นที่มิใดแขก
 นั้น ชาวที่สองโคมตามเสด็จควยชาววัง"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.87)

"แลชาวเจ้าราชทูต อปทูต ตรีทูต วิงปาเก
 ขุนพิชัยสุนทรนงหมผาเสื่อซึ่งพระราชทาน ใส่ศีรษะ
 นานหมั้น จึงลงสำบันไปควยวิสันคามี่ชื่อ"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.62)

"และถ้าภูาคิดนทานพระกัลปนาและไปสมรส
ควยชาวส่วยก็ตี สมรสควยราษฎรแห่งใด ๆ ก็ตี
 ถาชาวส่วยและราษฎรแห่งใด ๆ ก็ตี และสมรสควย
 คนก็ลบนานทานพระกัลปนา ถามีลูกเท่า ๆ ใด ๆ
 ไทคงฝ่ายข้างแม่จึงสิ้น"

(ประชุมพระตำรา. น.64)

“ตัวก็ออกมาอยู่กับควยหญิงอีกเล่าใช้ บุตร
ภรรยาแลทรัพย์สินของทั้งปวงนั้นก็สิทธิแก่ชาย” (กฎ. 2 น.224)

“มีผู้ร้องฟ้องกล่าวโทษกันว่าผู้มีญมาบอกเล่า
ราชาฆ่าทำรัฐควยภรรยา” (กฎ. 2 น.41)

“แต่ฝ่ายข้างหนึ่งไปสู่หาเจรจาควยพญาณบน
เรือนพญาณก็ตี” (กฎ. 2 น.51)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า ควย แปลว่า “กับ” ให้นำหน้าคำนามที่หมายถึงคน
ต่อไปเป็นตัวอย่างการใช้คำว่า ควย ซึ่งแปลว่า “กับ” แต่ให้นำหน้าคำนามที่เป็นสิ่งของ
หรือเป็นนามธรรม

ตัวอย่าง “หัวหมื่นถือหอกควยสี่ทะพายคาบไปตั้งแหนอก
ประตูคนมะเกลือควยเครื่องสูง” (ประชุมจดหมายเหตุ. น.88)

คำว่า ควย ในตัวอย่างนี้แปลว่า “กับ, พร้อมกับ, หรือ พร้อมควย”

“ไปติดอยู่เป็นอย่างไรที่ไหน จึงไม่ใครตก
ออกไปได้เลย เขาก็พากันไปถึงเสียหมดแล้ว
ยังหาออกไปได้ควยเขาไม่” (จดหมายเหตุหลวงอุดม. น.147)

คำว่า ควย ในตัวอย่างนี้ แปลว่า “กับ” ให้นำหน้าคำนามที่หมายถึง เรือ

“ควยมีข้าราชการมาครั้งนี้ แลคินทที่จะกั้วทุ่ง
บางคี่มีแต่นอย เห็นจะมีพอกควยราชการ” (แถลง. ปี 3 ล.1 น.104)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า ควย แปลว่า “กับ” ให้นำหน้าคำว่า ราชการ ซึ่งเป็น
นามธรรม

นอกจากนี้ บางทีสมัยอยุธยาใช้คำบุพบท กับ และ ควย ซ้อนกันเป็น กับควย ก็มี

ตัวอย่าง "แลกลัษณมิติครั้งนี ท่านทั้งหลายจงบำเพ็ญ

สมถธรรมกับกัวยกัวยณมิติครั้งนั้นเถิด"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.46)

จะเห็นได้ว่า คำบุพบท กัวย นั้น ในสมัยอยุธยานิยมใช้ในความหมายว่า "กับ"
สมัยปัจจุบันนิยมใช้คำบุพบท กับ แทน

โดย

คำบุพบท โดย พจนานุกรม ๆ นิยามว่า "ตาม" สมัยอยุธยาใช้คำว่า โดย ใน
ความหมายนี้มาก แต่ในปัจจุบันนิยมใช้คำว่า ตาม แทน ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้คำ
บุพบท โดย ในภาษาไทยสมัยอยุธยา

ตัวอย่าง "แลคำราราพระกัลปนาพระราชอุทิศไว้นั้นทำรุด

จขอพระราชทานให้เขียนใหม่ ในคองโดยคำรารา

พระกัลปนาบรรพชัศราราชอุทิศไว้สำหรับพระ

ศาสนา"

(ประชุมพระตำรา. น.5)

"ออกจากชุมนุมนายโดยบรรพชัศราราชอุทิศไว้

แต่ก่อนนั้นในคองโดยนายชื่อนายสามจอม"

(ประชุมพระตำรา. น.8)

"ถ้าสมคั้งมันกล่าวจริง จึงให้รับไว้บังคับ

บั้นชาโดยมันกล่าว"

(กฎ. 2 น.28)

"ในปีเดียนั้นพระมหาอุปราชายกพลลงมาโดย

ทางกำแพงเพชรตั้งทำนาอยู่ที่นั่น"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.102)

"อนึ่งเมื่อจโกดรุงขึ้นวัน 12 คำนั้นเห็นพระ

สาริกษาศุปราฎิหารไปโดยทางซึ่งเสดจนั้น"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.103)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า โดย แปลว่า "ตาม" ในภาษาสมัยปัจจุบันจะใช้คำว่า

ตาม แทน

คำว่า โดย ยังใช้นำหน้าคำบอกที่ และอาจแปลว่า "ทาง" โดยกัวย เช่น

ตัวอย่าง "จึงพระศรีสรรเพชญ์สมเด็จพระบรมพิตรเสด็จ
ในที่นั่งสุวรรณมุกตบโดยทักษิณทิศคมนาปราสาท
พระราชมนเทียรในวังพระบางตรา" (ประชุมพระตำรา. น.7)

ในตัวอย่างนี้ คำบุพบท โดย ใ้หน้าหน้าคำบอกทิศ คือ โดยทักษิณ ซึ่งน่าจะแปลว่า "ทางค่านใต้, หรือทางทิศใต้" คำว่า โดย ที่แปลว่า "ตาม" สมัยปัจจุบันไม่นิยมใช้ มีปรากฏใช้อยู่บาง เช่น โดยเสด็จ แปลว่า "ตามเสด็จ" คำว่า โดย ในสมัยปัจจุบันมัก ใช้ในความหมายว่า "ด้วย" เช่น "เขาขอมทำตามคำสั่งโดยดี" "พอแก่ความเกียจคร้าน ของลูกโดยการงคไ้ทกาขนม" เป็นต้น

แต่

คำว่า แต่ ที่ใช้เป็นบุพบท พจนานุกรม ๆ นิยามว่า "บ. นำหน้านามบอกเวลา หรือบอกสถานที่ เช่น แต่ไหนแต่ไรมา" ในหนังสือเรียงความชั้นสูง ของนายเปลื้อง ณ นคร กล่าวถึงความหมายของคำว่า แต่ ซึ่งกรรมการชำระพจนานุกรมกำหนดไว้ ดังนี้

แต่ (บุพบท)

มีความหมายทำนองว่า จาก

มาแต่บ้าน.

ตั้งแต่

เรียกเงินแต่สมุหบัญชี

การเขียนหนังสือของหัด

ลายมือให้เรียบไปแต่แรก

เพียงเฉพาะ

กินแคขนม, แต่ละอย่าง

ทำไ้แต่เมื่อไ้รับอนุญาต

คำว่า แต่ ในสมัยอยุธยานิยมใช้ในความหมายว่า "จาก" และใช้ในความหมายอื่นคือ "เพียง, แค, เฉพาะ, ในระยะเวลา, ตั้งแต่, แก, ต่อ" ก็มี บางครั้งสมัยปัจจุบันยังคงใช้คำว่า แต่ ในความหมายเดียวกับที่ใช้ในสมัยอยุธยา แต่บางครั้งสมัยปัจจุบันก็ใช้คำบุพบทคำอื่นแทน

คำบุพบท แต่ ซึ่งใช้ในสมัยอยุธยาแต่สมัยปัจจุบันใช้คำว่า จาก แทน มีปรากฏดัง
ตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "ให้ป่าวพระสงฆ์อันมาแต่เมืองนอกออกขัด

เสมาประจันประเทศ"

(ประชุมพระตำรา. น.75)

"แล้วพระรามก็วาทคำราชทูต วากุมาร
เมื่อออกมาแต่ครุรภพระมาร คากก็เคื่อนก็วันจึงรู้
ควา"

(ประชุมพระตำรา. น.75)

"จึงราชทูตก็เอาอักษรทั้ง เจ็ดตัวออกมาแต่มว
ณมหาพราหมณมายื่นให้แก่พระราม"

(ประชุมพระตำรา. น.76)

"สม เคจพระบรมราชาธิราช เจ้าเสคจมาแต่
เมืองสุพรณบุรีขึ้น เสวยราชสมบัคติ"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.93)

"ให้เอากฎหมายเหตุของพระโหร เข็ยรไว้แต่
ก่อนแลกฎหมายเหตุซึ่งหาไคเหตุหนึ่งสี่"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.93)

"ครั้งนั้นพญาจีนจันตุหนีมาแต่เมืองลแวกมาสู่
พระราชสมภาร"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.101)

"ถ้ากบิตันบั้ง เกนกลับมาแต่เมืองมะลากา
แล้วจึงจะส่งคิบกคาป็นให้ตามหนังสือสัญญา"

(แถลง. ปี 2 ล.3 น.126)

"ขอทานเกาะจำเรงรัคเอาเงินแลคิบกแต่ทูชา
ตามมีชื่อในหนังสือนี้"

(แถลง. ปี 2 ล.3 น.130)

"แลเงินเหรียญจะไคจายชื่อคิบกไว้แต่ราชูร
สี่ก 3000-4000"

(แถลง. ปี 3 ล.1 น.136)

"ควยมีตราออกมาแต่กรง ฯ ครั้งนี้ว่าหลวง
คลังเาไปกราบทุลให้เอาภาษีการาละซัง"

(แถลง. ปี 3 ล.1 น.136)

"มลิมกับปีตันมิราเสนมิให้ตรวจคัมภีร์ จึงนาย
เทพจะตรวจให้ได้ จึงมะลิมกับปีตันมิราเสนถึบ
นายเทพตกลงมาแต่กำปั่น"

(แดง. ปี 3 ล.1 น.141)

"พระบางไค้กลับมาแต่เวียงจันทน์ พระโองการ
รับสั่งให้เจ้าพระยาบดินทรเดชา ให้เชิญพระบาง
ไปประดิษฐานไว้ ณ วัดจักรวรรดิราชา"

(ความทรงจำ. น.42)

"รับพระบรมธาตุเสด็จมาแต่เมืองนาน แหไป
มีการสมโภชพร้อม ณ วัดหนึ่ง"

(ความทรงจำ. น.45)

"เรืออมรแมนสรรค์ไซ้ไปแต่ปากน้ำเจ้า
พระยา ๗ วัน เดือน 4 แรม 14 คำ"

(จดหมายเหตุหลวงอุดม. น.149)

"แลเรือนายทัพนายกองซึ่งจะข้ามไปแต่ฝั่ง
ตะวันออกนั้นก็ให้ระวางกำรับเสีย"

(จดหมายเหตุหลวงอุดม. น.101)

ตามตัวอย่างที่ยกมานี้จะเห็นว่า คำว่า แต่ ที่แปลว่า "จาก" ไซ้ได้ทั้ง จากสถาน
ที่ และ จากคน ในสมัยอยุธยานิยมไซ้ แต่ ในความหมายนี้มาก ส่วนในสมัยปัจจุบันนิยม
ไซ้คำว่า จาก แทน แต่สมัยปัจจุบันยังมีคำว่า แต่ ที่ใ้หน้าหน้าคำนามบอกสถานที่อยู่บาง
เช่น มาแต่ไหน เป็นต้น ตามหลักฐานที่ปรากฏเป็นตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า คำบุพบท แต่
ที่แปลว่า "จาก" มีใ้มาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นปลายสมัยอยุธยา ในวิทยานิพนธ์
เรื่อง การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ สำนวน และลำดับของคำในภาษาไทยสมัยรัตน
โกสินทร์ ของนางสาววัลยา วิมุทธะลพ หน้า 10 มีหลักฐานปรากฏว่า คำบุพบท แต่
ที่แปลว่า "จาก" มีใ้ในสมัยรัชกาลที่ 4 ค้วย นอกจากนี้ วิทยานิพนธ์เล่มนั้นยังกล่าว
ค้วยว่า

"ในปัจจุบันยังมีใ้ในหมู่คนรุ่นเก่าของสมัยปัจจุบัน และยังคงปรากฏในภาษาถิ่น
เช่น ภาษาปักษ์ใ้ว่า "ไ้มาแต่ไหน" เทากับ "ไ้มาจากไหน"

จึงเห็นได้ว่า คำบุพบท แต่ ที่แปลว่า "จาก" เป็นคำเก่าที่ไวยากรณ์สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ และเพิ่งจะเสื่อมความนิยมในสมัยปัจจุบัน

นอกจากคำว่า แต่ ในสมัยอยุธยายังมีคำบุพบท จาก ใ้ช้ด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "แลดูความข้างหนึ่งหนีออกไปนอกกรรม
ท่านให้อำมันผู้หนีออกไปจากกรรมนั้นเป็นแท้" (กฎ. 2 น.107)

"เรือท้าวพระภรรยาภิเษกเรือนายทัพนายกอง
ได้ไ้ใบข้ามไปจากเมืองจันทบุรี" (จดหมายเหตุหลวงอุดม. น.146)

คำบุพบท แต่ ซึ่งใช้ในสมัยอยุธยา สมัยปัจจุบันใช้คำว่า ต่อ แทน ได้แก่คำบุพบทที่ไ้ใช้ตามหลังคำกริยา กราบเรียน และ แจ้ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "จดหมายมายังหลวงทิพอักษร เสมียนตรา
ไ้ค่นำขึ้นกราบเรียนแต่ท้าวพระภรรยาเจ้าให้ทราบ" (จดหมายเหตุหลวงอุดม.น.196)
"เราจะเอาเรื่องราวใหม่รคิงไปแจ้งแต่พล
โกษาธิบดี ณกรุง ฯ" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.61)

ตามตัวอย่างนี้ สมัยอยุธยาใช้ว่า กราบเรียนแต่, แจ้งแต่ สมัยปัจจุบันจะใช้คำบุพบท ต่อ แทนเป็น กราบเรียนต่อ, แจ้งต่อ

คำบุพบท แต่ ซึ่งใช้ในสมัยอยุธยา แต่สมัยปัจจุบันใช้คำบุพบท แก่ ได้แก่คำบุพบทที่ไ้ใช้ตามหลังกริยา ส่งให้, เอาโทษ มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวอย่าง "ขุนตำราจรับสั่งแล้วส่งให้แต่ปลัดตำราจ
หัวหมื่นตัวสี่ไปตามควรรควยชอราชการใหญ่" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.89)
"ครันถึงเทศกาลขุจะไ้ให้ไพรชคส่งให้ ถ้า
ภรรยาไ้แล้วให้ส่งให้แต่หลวงอภัยผู้ถือหนังสือมานี้
เถิด" (แถลง. ปี 2 ค.3 น.128)

"ทรงพระกรุณาเอาโทษแก่พระยาธรรมไตร
โลกเจาราชกุดชาทลงแลกรมการเมืองกลาง" (แถลง. ปี 3 ค.1 น.132)

ตามตัวอย่างนี้ สมัยอยุธยาไรว่า สังไห้แก่, เอาโทษแก่ ปัจจุบันจะใช้คำว่า
แก่ แทนเป็น สังไห้แก่, เอาโทษแก่

คำบุพบท แต่ ซึ่งใช้ในสมัยอยุธยา สมัยปัจจุบันใช้ ตั้งแต่ หรือ จาก แทน
มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตัวอย่าง "แตนางจิกวานาชาพเจ้าแต่เทียมคอนแต่
มาถึงไม้ไผ่รว้านเป็นนาสิบสองกระบี่" (ประชุมพระตำรา. น.82)

"ถ้าทรงพระกรุณาให้หาผู้ใดเข้าไปเฝ้าฝึก
เพลง แต่คนหนึ่งขึ้นไปนั้น ให้เจ้ากรมปลัด
กรมผู้อยู่เวรนั้นเข้าไปเฝ้า" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.88)

"ครั้งนั้นเกิดเพลิงไหม้แต่จวนกลาโหม และ
เพลิงนั้นลามไปถึงในพระราชวัง" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.101)

คำบุพบท แต่ ใช้ในความหมายว่า "เพียง, แด" เช่น

ตัวอย่าง "แลดูความดูอามมีไค้นำไปถึงสถานที่พญาอยู่
ไม่ถึงแต่กลางหนทางดูอามพากระลาการกลับคืนมา" (กฎ. 2 น.52)

"เสด็จเข้าไปข้างในย แดเครื่องแห่นั้นอยู่
อยู่แต่คนนมเกลือ" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.107)

"ให้ระวังกำขั้มกันเสีย อย่าให้พลัดเพลง
ลง เเกินหลง เบ่ลี่ยวไปแต่ลำหนึ่งสองลำไค" (จดหมายเหตุหลวงอุดม. น.101)

คำบุพบท แต่ ใช้ในความหมายว่า "เฉพาะ" เช่น

ตัวอย่าง "แลท่าพระวิหารอุโบสถ แลพระศรีรัตน

มหาธาตุเจ้านั้นสูง เส้นวาหนึ่งในกลาง เมืองที่กลาง" (ประชุมพระตำรา. น.67)

ตามตัวอย่างนี้ ปัจจุบันจะใ้ว่า ที่กลางเมือง, ตรงกลางเมือง, หรือใ้ว่า กลางเมืองโดยไม่ต้องมีคำบุพบที่อื่นมาข้างหน้า

"ส่วนหญิงนั้นให้ลงโทษๆ เคี้ยว แล้วให้สัก

ชาย }
หญิง } ไว้ในแกม"

(กฎ. 2 น. 207)

ตามตัวอย่างนี้ สมัยปัจจุบันจะใ้คำว่า ที่ แทนคำว่า ใน เป็น "สักรูป ชาย
ไว้ในแกม" หญิง

"ชื่อนี้นอยู่สำหรับพระเจ้า แลญาคืออาราม

ซึ่งขึ้นในพระศรีรัตนมหาธาตุ"

(ประชุมพระตำรา. น.78)

ตามตัวอย่างนี้ ปัจจุบันจะไม่ใ้ว่า ขึ้นใน แต่จะใ้ว่า "ขึ้นต่อ, หรือขึ้นกับ"

เท่าที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การใ้คำบุพบที่บางคำเป็นเครื่องบอกลักษณะของ การใ้ภาษาสมัยอยุธยาใ้โดยอย่างหนึ่ง

4.3 คำเชื่อม

ในหนังสือ Inter-sentence Relations in Modern Conversational Thai ของ นางวิจิตรน ภาณุพงศ์¹ กล่าวถึงคำเชื่อมไว้พอสรุปใ้ได้ดังนี้

¹ คุรายละเอียคใน Vichin Panupong, Inter-Sentence Relations in Modern Conversational Thai, (Bangkok: Siam Society, 1970) pp. 163-8.

คำเชื่อมแบ่งออกเป็น 4 ชนิดคือ คำเชื่อมนาม คำเชื่อมกริยา คำเชื่อมสัมพันธ
และคำเชื่อมประโยค คำเชื่อมนามมีตำแหน่งระหว่างคำนามสองคำ คำเชื่อมชนิดนี้ไคแก่
คำว่า กะ, กับ, หรือ, ของ คำเชื่อมกริยาอยู่ในตำแหน่งระหว่างคำกริยาสองคำ คำ
เชื่อมชนิดนี้มีเพียงคำเดียว ไคแก่คำว่า ให้ คำเชื่อมสัมพันธ มีสองคำคือ ที่ และ ซึ่ง
คำว่า ที่ นิยมใช้มากกว่าคำว่า ซึ่ง ส่วนคำเชื่อมประโยคทำหน้าที่เชื่อมประโยคสองประ-
โยคเข้าด้วยกันเป็นประโยคซับซ้อน (Compound sentence) ไคแก่คำว่า ถ้า, แล้ว,
เมื่อ, แต่, หรือ, ที่, ว่า, และ เป็นต้น

ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะกล่าวถึง คำเชื่อมตามความหมายดังกล่าวข้างต้น แต่จะ
ไม่แยกกล่าวเป็นชนิด ๆ จะแยกกล่าวเป็นคำ ๆ ตามลำดับอักษร เช่นเดียวกับที่โลกกล่าวถึง
คำในหมวดคำอื่น ๆ มาแล้ว ทั้งนี้เพราะมุ่งจะศึกษาคำแต่ละคำในทานความหมายและการ
ใช้มากกว่าจะศึกษาคำนั้นจัดอยู่ในหมวดคำใดอันเป็นการศึกษาในทานไวยากรณ์ เช่น
จะกล่าวถึงคำว่า และ ซึ่งอาจเป็นคำเชื่อมนาม หรือคำเชื่อมประโยคก็ได้ ในวิทยานิพนธ์
เล่มนี้จะศึกษาคำว่า และ อย่างเป็นคำคำเดียวที่ปรากฏใช้สองหน้าที่ จะไม่แยกเป็นคนละ
คำ คือ คำว่า และ ที่เป็นคำเชื่อมนาม และคำว่า และ ที่เป็นคำเชื่อมประโยค ทั้งนี้
ในการศึกษาคานการใช้ภาษา คำว่า และ จะถือเป็นคำเดียวหรือสองคำก็ไม่มียลต่างกัน
ถ้าถือเป็นคำเดียว ก็เป็นคำสองหน้าที่ ถ้าถือเป็นสองคำ แต่ละคำมีหน้าที่เดียว ก็ต้องศึกษา
ทั้งสองคำ วิทยานิพนธ์นี้ จึงไม่กล่าวในข้อที่ว่า ควรถือเป็นคำเดียวหรือเป็นสองคำ ต่อ
ไปนี้จะไคศึกษาคำเชื่อมที่สมัยอยุธยาใช้ต่างกันกับสมัยปัจจุบันเป็นคำ ๆ ดังต่อไปนี้

กว่า

คำว่า กว่า ในภาษาสมัยปัจจุบันปรากฏหลังคำกริยากรรมย่อยบางคำ มีความ
หมายแสดงการเปรียบเทียบ ในสมัยอยุธยาใช้เป็นคำเชื่อมได้ 2 ชนิด คือถ้าเป็นคำเชื่อม
กริยา แปลว่า "จนกว่า, หรือ จนกระทั่ง" ถ้าเป็นคำเชื่อมนาม แปลว่า "พ้นจาก, นอก
จาก" บางที่ใช้ว่า นอกกว่า ก็มี

1. คำว่า กฺวา ไซ้เป็นคำเชื่อมกริยา

ตัวอย่าง "รับพานพระธัมมา พานพระสุพรรณบัฏต่อ
 เถาแก่ไปตั้ง เกณฑ์มหาดเล็กให้เฝ้ากฺวาจะเลิกการ" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.85)
 "ข้าพเจ้ารับคอกหมอมทานกฺวาจะคืบมาหาได้
 ถ้าใดเมื่อใดจะส่งให้เมื่อนั้น" (แถลง. ปี 2 ล.3 น.133)

คำว่า กฺวา ในตัวอย่างทั้ง 2 นี้เป็นคำเชื่อมกริยา แปลว่า "จนกว่า, หรือ จนกระทั่ง" ในสมัยอยุธยาบางครั้งใช้คำว่า จน เป็นคำเชื่อม แปลว่า "จนกว่า" ก็มี เช่น
 ตัวอย่าง "พม่าเผาข้าวเสียเป็นอันมาก ข้าวชัคสนเห็น
 ไม่นพอเลี้ยงบ้านเมืองไปจนจะโคข้าวในไร่ในนา" (แถลง. ปี 3 ล.1 น.107)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า จน น่าจะแปลว่า "จนกว่า, จนถึง, จนกระทั่ง, หรือ
 กระทั่ง"

2. คำว่า กฺวา ไซ้เป็นคำเชื่อมนาม

ตัวอย่าง "ค่าน้ำหามแต่ทางใหญ่อันเดียวกันนี้ มิไคหาม
 ทางอันอื่นกฺวาทางใหญ่นี้" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.36)
 "ก็ให้รู้จักว่าบุคคลหมื่นนี้มีอายุเต็มสิ้นแล้วมิไค
 สืบไปภายหนากฺวานั้น" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.50)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า กฺวา ไซ้เป็นคำเชื่อมนาม แปลว่า "นอกจาก, หรือ
 พ้นจาก" บางครั้งในสมัยอยุธยาใช้คำว่า นอกกฺวา แทนคำว่า กฺวา ก็มี เช่น

ตัวอย่าง "ถ้อยความสิ่งใดควรจะเอากราบบังคมทูล
 ให้เจรจากวักกันแล้วเอากราบบังคมทูลพระ
 กรรุธา ส่วนล้อยความการนอกกฺวานี้ไซ้ บมิพอให้
 เจรจากวานั้นเลย" (กฎ. 1 น.93)

กรรม

ในสมัยอยุธยา คำว่า กรรม ที่ เป็นคำเชื่อม ไม่ใช่คำเดี่ยวโดด ๆ แต่จะใ้คู่กับ คำอื่นเป็น กรรม...ก็, กรรม...ก็จึง, กรรมแ...ก็, กรรม...แ ในสมัยปัจจุบัน คำว่า กรรม จะใ้คู่กับคำว่า ก็ เป็น กรรม...ก็ จึงเห็นได้ว่า คำที่ใ้คู่กับคำว่า กรรม นั้นในสมัย อยุธยาใ้ใ้มากกว่าในสมัยปัจจุบัน ส่วนวิธีใ้ในสมัยอยุธยากับในสมัยปัจจุบันใ้เหมือน กันคือ ใ้เชื่อมความซึ่ง เกิดต่อเนื่องกัน

ตัวอย่าง "กรรมตั้งคำต่อพระศาสนาพระตถาคตเจ้าทา

5000 พระวาทักจึงตั้งเมตาไมตรีจิตรคิกให้เปน
ประโยชน์แกแผ่นดินทั้ง 2"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.1)

"กรรมแรวาพระสงฆราชป่าแกวให้ฤๅษแ
พระศรีสินเป็นแมนแแล้วใ้ก็ให้เอาพระสงฆราช
ป่าแกวไปมาเสี่ย"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.99)

"กรรมรำพึงคั้งนั้นก็สังเวศสลดจิตรคิกอับ
ประหยคอคศุแกหมูนุหังหลาย"

(กฎ. 1, น.15)

"แแล้ววกรรมมิใ้คูลูกไปฝายพอไซร แแล้วเก็บ
เอาทรัพย์มรคกันเป็นอาตมาประโยชน์เอง"

(ประชุมพระตำรา. น.63)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า กรรม ใ้คู่กับคำอื่นคือ ก็, แ, ก็จึง และใ้เชื่อม ข้อความเพื่อแสดงว่า เนื้อความในข้อความทั้งสองนั้นเป็นสิ่งที่ต่อเนื่องกันทางเวลา

จึง

ในสมัยปัจจุบัน คำว่า จึง ใ้เชื่อมความที่เป็นเหตุเป็นผลกัน ข้อความที่มีคำว่า จึง อยู่เป็นข้อความผลตามี่ประธานอยู่ควย คำว่า จึง จะปรากฏอยู่ระหว่างประธานกับ กริยา ในสมัยอยุธยา คำว่า จึง, หรือ จึง มักปรากฏหน้าคำนามที่เป็นประธานของประ โยค ใ้เชื่อมความซึ่งเป็นเหตุเป็นผลกัน และข้อความที่มีคำว่า จึง, หรือ จึง อยู่หน้า เป็นความผล คำว่า จึง ถ้าอยู่หน้าคำกริยา มักแปลว่า "แล้วจึง" หรือถ้าคำว่า จึง

อยู่หน้าคำกริยา และเชื่อมข้อความที่เป็นเหตุเป็นผลกัน มักมีคำว่า ก็ เป็น จึง ก็ ในประโยคที่เป็นความผล บางครั้งคำเชื่อม จึง ก็ จะปรากฏแยกกันเป็น จึง...ก็ และตำแหน่งของคำว่า จึง...ก็ จะเป็นดังนี้

จึง + ประธาน + ก็ + กริยา

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้คำเชื่อม จึง ในภาษาสมัยอยุธยา

คำว่า จึง ปรากฏหน้าประธานของประโยคที่เป็นความผล เช่น

ตัวอย่าง "เพลารุ่งแล้วสองนาฬิกา จึง เจ้าพรญา
ศรีธรรมมาโศกราชประดิษฐานพระอิศวรเจ้านี้" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.29)

"ครั้นทัพหลวงเสด็จไปถึงเมืองแครง แล้วจึง
ทัพหลวงเสด็จกลับคืนมาพระนครศรีอยุธยา" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.101)

"จึง นายหลีบอกแก้มะลิมาว่า อีคองทองนั้น
นายพาเอาตัวขึ้นไปบ้านแล้ว" (แถลง. ปี 3 ค.1 น.140)

"ทองตรามีเนื้อความเป็นหลายประการ จึง
ชาหลวงพาชาวพม่าจากด้อมมาดเมืองถดาง" (แถลง. ปี 3 ค.1 น.129)

"ให้กบิตันวีรแสนเอาตัวนายเรือบาทหวา
ส่งให้แกกรมการ จึง กรมการ กบิตันวีรแสน
จะไม่ได้วิวาทแก่กันสืบไป" (แถลง. ปี 3 ค.2 น.102)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า จึง ปรากฏในตำแหน่งหน้าประธานของข้อความผลเป็นแบบ จึง + ประธาน + กริยา ในสมัยปัจจุบัน คำว่า จึง จะปรากฏในตำแหน่งประธาน + จึง + กริยา

คำว่า จึง บางครั้งปรากฏรูปเป็น จึง ก็มี เช่น

ตัวอย่าง "จึง พระศรีภูริปริชญาธิราชเสนาบดีศรีสา
ลักษณะ นำพุทธฎีกาแถลงคำไทในขาคาดแผนหนึ่ง" (ประชุมพระตำรา. น.7)

"แต่เหว็จจกคอกวยทับหลวงมีไค จึงมหา

ธรรมราชาออกถวายบังคม"

(ประชุมจกหมายเหตุ. น.93)

"จึงสมเด็จพะเจ้ามหาสมมุติราชตั้งมโนสาร
นั้นให้ใหญ่"

(กฎ. 1 น.14)

คำตัวอย่างเหล่านี้คำว่า จึง มีความหมายเหมือนกับ จึง และปรากฏในตำแหน่งเดียวกับคำว่า จึง ควยในสมัยปัจจุบันคำว่า จึง ไม่ใช่ในภาษารอยแกว

คำว่า จึง บางครั้งใช้เป็นคำขึ้นต้นข้อความซึ่งมีไคเป็นความผล และน่าจะแปลว่า "ฉะนั้น" ไค เช่น

ตัวอย่าง "จึงเหยี่ยวตัวหนึ่งบินมาในอากาศเลงเห็น
ทารกอันนอนเหนือใบไม้นั้น"

(ประชุมพระตำรา. น.39)

"จึงพระศรีสรรเพชญ์สมเด็จพะรามาธิบดี
ศรีสินทรบรมมหาจักรพรรดิศวรราชาธิราชเมศวร
ธรรมิกราชเคโธชัยบรมเทพาคิเทพศรีภูวนาธิเบศร
โลกเชษฐวิสุทธิมกุฎพุทธางกูรบรมจักรพรรดิศวร
ธรรมิกราชาธิราชอันประเสริฐเสด็จอยู่ในพระที่นั่ง
ศรีสุริยาอมรินทร์ราชมหาสถานโดยอุตราภิมุข
จึงพระพิมลธรรมอนันตญาณสุทธอุดมราชกระวี
ศรีสงฆบรินายกปฏิภนรญาณคำภีร์ธรรมราชมุนี
บพิตรถวายพระพรทูลพระกรุณาว่า"

(ประชุมจกหมายเหตุ. น.33)

คำตัวอย่างทั้งสองนี้คำว่า จึง มีไคแสดงความเป็นผล แต่ใช้เป็นคำขึ้นต้นประโยค
และในบริบทเช่นนี้ คำว่า จึง น่าจะแปลว่า "ฉะนั้น"

คำว่า จึง ซึ่งใช้นำหน้าคำกริยาแสดงการกระทำที่ต่อเนื่องมาจากการกระทำก่อน
ในกรณีเช่นนี้สมัยปัจจุบันจะใช้คำว่า แล้วจึง เป็นคำเชื่อม ในภาษาสมัยอยุธยา คำว่า

จึง ไช้หน้าคำกริยา แต่มีความหมายเท่ากับ "แล้วจึง" เช่น

ตัวอย่าง "ถอยหลังออกไปจนสุดที่เฝ้าแล้ว ถวายบังคม

อีกสามที่จึงวิ่งไป"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.83)

"พระสมุทสาวอย่างนี้โบกควยฝุ่นสามครั้ง
จึงลงน้ำกันเชื่อมครั้งหนึ่ง จึงเขียนพระอักษร
แล้วจึงลงน้ำกันเชื่อมอีกสามครั้ง"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.104)

"จึงเจ้าสามมิกัดลงไปเรือสัจจง จึงเอา
เท้าข้างซ้ายซึ่งเป็นท่อนแฉลงหน้า ๆ นั้นก็จึก"

(ประชุมพระตำรา. น.75)

ตามตัวอย่างทั้งสองนี้จะเห็นว่า สมัยอยุธยาใช้คำว่า จึง แทน แล้วจึง

คำว่า จึง มีวิธีใช้อีกอย่างหนึ่งคือ ใช้กับคำว่า ก็ เป็น จึงก็ หรือ จึง...ก็
ใช้แสดงความผล คำว่า จึงก็ ไช้หน้าคำกริยาในประโยคความผล มีโครงสร้างเป็น
จึงก็ + กริยา ส่วน จึง...ก็ จะมีโครงสร้างเป็น จึง + ประธาน + ก็ + กริยา ดัง
ตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "จึงพระครูสังฆธรรมรังสีพุทธบวรจารย์

ก็เห็นว่าชอบ จึงก็ไม่ทนาควยแล จึงพระราม

ก็เข้าไปเมืองศรีอยุธยา"

(ประชุมพระตำรา. น.67)

"แล้วจึงตานั้นก็ให้ขอข้าวตอกดอกไม้ ให้
เอามานมัสการแก่เทพารักษ์ จึงงูนั้นก็เลื้อยไป
แล้วจึงพ่อแม่เพื่อนนานั้นก็เข้าไปคุกุมารณเปลนั้น
ก็เห็นแก้วใบหนึ่ง จึงพอกก็เอาไว้สำหรับกุมาร"

(ประชุมพระตำรา. น.74)

"จึงบุรุษหนึ่งก็เปลื้องผ้าหมของอาตมาออกซัด
ไทแก่เศรษฐีธิดา"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.39)

"จึง เจ้าสามก็ลงไปเรือสัจจง จึงเอา
 เตาข้างซ้ายตั้ง เป็นทูนั่นแตรองหน้า ๆ นั้นก็จืด
 แลจึง เจ้าสามก็อาบน้ำนั้น จึง เจ้าสเภาก็ถามว่า
 ลงอาบน้ำนั้น เค็มหรือจืด จึงบาทเจ้าก็ว่าจืดจึง
 อาบได้ จึง เจ้าสเภาก็ว่าเรามีเคยเห็นน้ำอยู่
 กลางทะเลนี่จะจืด"

(ประชุมพระตำรา. น.75)

ประโยคซึ่งมีคำเชื่อม จึง...ก็ นั้น บางครั้งมีประโยคอื่นซึ่งใช้ประธานร่วมกัน
 แทรกอยู่ เช่น

ตัวอย่าง "จึงสมเด็จพระสรรเพชญ์พุทธเจ้า เสด็จอยู่ใน
พระคันธกุฎี เปล่งรัศมีโอภาศไปให้เห็นอยู่ในที่
เฉพาะหนาแห่งนางปติจณราภิกษุณีนั่น ก็ศรีส
 พระธรรมเทศนานี้"

(ประชุมพระตำรา. น.41)

ข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตัวอย่างนี้ เป็นข้อความที่แทรกเข้ามา และมีประธานคือ
 "สมเด็จพระสรรเพชญ์พุทธเจ้า" ร่วมกับ ข้อความว่า "ก็ศรีสพระธรรมเทศนานี้"

นอกจากคำว่า จึง...ก็ แล้ว ในสมัยอยุธยายังใช้คำว่า จึง...จึง ในความ
 หมายอย่างเดียวกับ จึง...ก็ ควย และมีโครงสร้างเป็น จึง + ประธาน + จึง + กริยา
 ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "ห่มองมาเดิงบังลังชั้นยี่สำเราแล้ว จึง

ข้างคืบุกแลพระสงจึง ลวงลงไปบอกพระทิพพนน" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.54)

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า คำว่า จึง ในสมัยอยุธยาไ้มาความหมาย
 กว้าสมัยปัจจุบัน และมีวิธีไ้มากว้าวิธีกว้าสมัยปัจจุบันควย

แต่

คำเชื่อม แต่ ในสมัยปัจจุบันใช้เชื่อมประโยคสองประโยคที่ความขัดกัน ในสมัยอยุธยานอกจากจะใช้คำว่า แต่ ในความหมายอย่างสมัยปัจจุบันแล้ว ยังใช้ในความหมายอื่นได้อีกคือ แปลว่า "เท่าที่" หรือ "แม่แต่" ก็ได้ คำว่า แต่ ที่แปลว่า "แม่แต่" นั้น มักปรากฏในข้อความที่เป็นการปฏิเสธ เช่น ปรากฏในรูป แต่...ก็หามิได้ เป็นต้น ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้คำว่า แต่ ในสมัยอยุธยา ซึ่งใช้ในความหมายต่างกับปัจจุบัน

ตัวอย่าง "แต่ที่เมืองถลาง เมืองตะกั่วทุ่ง เมืองตะกั่ว

ป่า เมืองพังงานั้น มีหนังสือออกมาให้พระยา

ไชยราชระ แต่ ไค้คว่ผินสงแล้วทั้งในกรุง ฯ

ทั้งหัวเมืองเขากันเกาใหม่เป็นผิน 72 ปัก"

(จดหมายเหตุหลวงอุดม. น.197)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า แต่ เป็นคำเชื่อมประโยค และน่าจะมี ความหมายว่า "เท่าที่, หรือ เฉพาะที่"

"อาตมาภาพมิได้พบมิไค้เห็นแกก่อน แต่จะ

ไค้สังก็หามิไค้"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.35)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า แต่ น่าจะมี ความหมายว่า "แม่แต่" และใช้ในความหมายปฏิเสธ ในที่นี้ปรากฏรูปเป็น "แต่...ก็หามิได้"

ถ้า

คำเชื่อม ถ้า ในสมัยปัจจุบันไม่ปรากฏที่ใช้ สมัยอยุธยามีใช้มาก คำว่า ถ้า ใช้เป็นคำเชื่อมประโยค เพื่อแสดงความเป็นเงื่อนไขกัน ในสมัยปัจจุบันจะใช้คำว่า ถ้าหาก, ถ้าหากว่า, หรือ หาก แทน ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้คำว่า ถ้า ในภาษาสมัยอยุธยา

ตัวอย่าง "ถ้าแดพระสงฆ์มีโคแควมีโคทำคามพระ

วินัยพระพุทธเจ้าบันทึก"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.56)

"ถ้าทรงสั่งจำเพาะผู้ให้ จึงขึ้นไปตามรับสั่ง

ถ้าแดทรงสั่งมหาคเล็กเล็กใหม่หาคเล็กเล็ก

รับสั่งเถิด"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.82)

"ถ้าแดไม่เสด็จ ฯ ออกโคหามปากเสียง

นอกพระราชฐาน"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.88)

"ถ้าแดสลุกำปั่นบรรทุกปั่นแลคินประสีวคำ

เขามามากนอยเท่าใด ไททานพระยาราชช่วย

คิคอานวากลาวไทนายกำปั่นบรรทุกเขามาค้าขาย

ณเมืองถลาง"

(แถลง. ปี 3 ล.2 น.82)

ตามตัวอย่างเหล่านี้จะเห็นว่า คำว่า ถ้าแด ไร้แสดงความเป็นเงื่อนไขของข้อความสองข้อความ และน่าจะมีความหมายเหมือนกับคำว่า ถ้าหาก ซึ่งในสมัยปัจจุบันไร้เป็นคำเชื่อม

ที่, ซึ่ง, อัน

ในสมัยปัจจุบันคำเชื่อม ที่, ซึ่ง, อัน มีไร้ทั้งสามคำ แต่นิยมใช้คำว่า ที่ กับคำว่า ซึ่ง ส่วนคำ อัน ไม่ค่อยปรากฏใช้ ในสมัยอยุธยาที่มีความนิยมต่างไปจากสมัยปัจจุบัน คือคำว่า อัน กับคำว่า ซึ่ง นั้นนิยมใช้กันมาก ในสมัยอยุธยาตอนต้นและตอนกลาง นิยมใช้คำเชื่อม อัน มากกว่า ที่ และ ซึ่ง ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศปรากฏว่านิยมใช้คำเชื่อม ซึ่ง มากกว่า อัน ส่วนคำเชื่อม ที่ ปรากฏที่ไร้น้อยในสองระยะนั้น เท่าที่พบมีไร้เพียงสองสามแห่งเท่านั้น ในสมัยรัชกาลที่ 1 จึงเริ่มมีปรากฏใช้มากขึ้น สมัยก่อนหน้านั้นคำว่า ที่ นิยมใช้เฉพาะเป็นคำนามแปลว่า "ที่อยู่" ดังจะไ้ยกตัวอย่างมาให้ดูต่อไปนี้ ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้คำทั้ง 3 ซึ่งปรากฏในภาษาสมัยอยุธยา

การใช้คำว่า อัน

ตัวอย่าง "พระสงฆ์เจ้าอันอยู่ฝ่ายกรุงศรีอยุธยาคน 1
ชื่อว่าพระครูบรมจารียะคน 1"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.2
สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ)

"แลอันโนขอใ้ทานรวยแรงรักอันสั่งสอน
เด็กซึ่งอยู่เรียนนั้นให้รู้สันตัก"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.18
สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช)

"ก็ยอมจะฆ่าเสียซึ่งโลกจิตรอันปราศจาก
พิรุณอันเป็นกามราคอันหยาบ แลโทสจิตรอันเป็น
พยาอันหยาบนั้นให้พินาศ"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.51-2
สมัยพระเพทราชา)

"แลตำราพระราชโองการออกไปเบิกเชิง
ภูเขาคิดบายเข้าไปรคคนทาน ๆ พระกัณฑ์อันศักดิ์
พรักไป"

(ประชุมพระตำรา. น.9
สมัยพระเพทราชา)

"นนโทปนนทสุตรอันมีในพระอิตถกถา
แก่พระคัมภีร์อุปทานอันพระมหาพุทธศิริเถรเจ้า
แต่งเป็นพระบาลีคำประคัมภ์ บมิโคตงเอวมเม
กอน"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.104
สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ)

การใช้คำว่า ซึ่ง

ตัวอย่าง "แลกฎหมายเหตุซึ่งหาได้แก่อหนังสือแลเหตุ
ซึ่งมีในพระราชพงศาวคานนั้น"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.93
สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช)

"แลบิศาภิณำเอาไปบวชไว้วัดกุฎีหลวง
ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่ยงนั้น"

(ประชุมพระตำรา. น.76)
สมัยพระเพทราชา)

"ให้กะลาสีแลสมกำลังข้าพเจ้าชาหลวง
มีขอช่วยแกเชือกสายลคโยงแลเอาเสาซึ่งหัก
นั้นลง"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.63
สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ)

"กบิศันมังกุมี่น้ำใจ รับเอาปืนแลพรธเภา
แพซึ่งชาหลวงกรมการจัตขอเข้ามาส่ง"

(แถลง. ปี 2 ล.3 น.124
สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี)

การใช้คำว่า ที่

คำว่า ที่ มีใช้น้อยกว่าคำว่า ซึ่ง และ อัน จากหลักฐานเท่าที่ค้นพบ ตั้งแต่สมัย
อยุธยาตอนต้นจนถึงสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ คำว่า ที่ ซึ่งใช้เป็นคำเชื่อมมีปรากฏหลัก-
ฐานเพียงสามแห่งดังนี้

ตัวอย่าง "โดยคำรพระราชโองการให้เด็กพระ

สาคนาอารามทั้งหลายนั้นที่อุปรักหักพัง"

(ประชุมพระตำรา. น.9
สมัยพระเพทราชา)

"ให้ไปเบิกเอาส่วย แลเบี้ยคานาอากร
ที่อกรมการ เอาแกเชิงกุฎีที่ฉนวน"

(ประชุมพระตำรา. น.17
สมัยพระเพทราชา)

"นนโพนนทสุทรที่พระบาฬีเป็นปรกติ
อย่างเทศนาทั้งปวงมีอยู่ในพระคัมภีร์ที่ฉนิกาย
สี่ชั้นนั้น คงเอาัมเมกอัน"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.104
สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ)

คำเชื่อม ที่ ปรากฏใช้มากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นต้นมา คงจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "พระโองการตรีศิวให้ตั้งการที่จะถวายพระ

เพลิงสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง" (ความทรงจำ. น.32)

"รับสั่งให้พระยาธรรมคำไปจับผู้ร้ายที่เฒ่าบ้าน
ผู้รักษากรุงเทพฯ"

(ความทรงจำ. น.13)

"ให้พระมหาเทพรีบออกไปเพชรบุรีคักจับเอา
ตัวที่มันรับซื้อรับขายไว้ 8 ปักนั้นมาให้หมดคงได้"

(จดหมายเหตุหลวงอุดม. น.134)

ในสมัยอยุธยา คำว่า ที่ นิยมใช้เป็นคำนาม แปลว่า "ที่อยู่" มากกว่านิยมใช้เป็นคำเชื่อม เช่น

ตัวอย่าง "ที่ข้าพเจ้าชาหลวงมีชื่อนั้นทำที่บิใหญ่ 2 ข้าง
อยู่คนละห้อง เหมือนพระสงฆ์นั้น"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.67)

"แต่เครื่องราชมงคบรรณาการนั้นไว้ในตึก
ที่ข้าพเจ้าอยู่"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.65)

"ที่ข้าพเจ้าชาหลวงอยู่ในห้อง 1 แต่ห้อง
กลางนั้นอยู่กลางสวน แต่ที่พระสงฆ์นั้นอยู่ในสวน
วอระนาโคนใหญ่ที่ตึก 3 ตึก ใกล้ตึกที่จะรับพระ-
ราชสดานประมาณ 15 เสน"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.64)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า ที่ แปลว่า "ที่อยู่ หรือ สถานที่"

คำเชื่อม ซึ่ง มีใช้อีกความหมายหนึ่ง แปลว่า "การที่" บางที่ใช้ ซึ่งว่า ก็มี
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "อนึ่งซึ่งท่านใช้ให้กบคันลี้ก็เอากำปั่นมาค้าขาย

เมืองหลวงนั้นกบคันลี้มีรู้จักภาษากัน"

(แถลง. ปี 3 ค.1 น.112)

"แต่ซึ่งวามาคาชายณเมืองถาง ชาติทนต์
หนักหนานานแดนนั้นเห็นฐานะของลาโตกอยู" (แดง. ปี 3 ล.1 น.105)

"แต่ซึ่งว่าจะเอาคีมุกคามานัน ทานพระยา
ถางยังเจ็บหนักมิไคปริกษาวากถากอน" (แดง. ปี 3 ล.1 น.105)

ตามตัวอย่างนี้คำเชื่อม ซึ่ง, และ ซึ่งว่า น่าจะแปลว่า "การที่" ปัจจุบันไม่ใช่
คำว่า ซึ่ง หรือ ซึ่งว่า ในความหมายนี้

ขอนำสังเกตเกี่ยวกับการใช้สรรพนาม 3 คำนี้ก็คือ ในสมัยอยุธยา คำเชื่อม ที่
ปรากฏใช้น้อย ฉะนั้นถ้าหนังสือเล่มใดใช้คำเชื่อม ที่ มากแห่งก็สงสัยไว้ก่อนได้ว่า อาจไม่
ใช่หนังสือสมัยอยุธยา เว้นแต่จะมีหลักฐานอื่นที่ยืนยันแน่ชัดว่าเป็นหนังสือสมัยนั้นจริง

ผี, ผี

ในสมัยปัจจุบัน คำเชื่อม ผี หรือ ผี ไม่มีใช้ในภาษาร้อยแก้ว ในสมัยอยุธยา
ใช้ในความหมายว่า "ถา" หรือ "แมว" ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "ผี^{ชาย} } เจรจาควยกันก็ดี นั่งในที่สังคักคี" (กฎ. 1 น.75)
 "ผี^{หญิง} }

"ผีพระราชกุมารทองพระราชอาญา แด่ใต้
ตั้งชลิกบัญญัติ คือใส่ตรวนไซ" (กฎ. 1 น.154)

ตามตัวอย่างข้างต้นนี้ คำว่า ผี น่าจะมีความหมายว่า "แมว" หรือ "ถา"

พอ

คำเชื่อม พอ ในสมัยปัจจุบันไม่มีใช้ แต่สมัยอยุธยามีใช้มาก และเขียนเป็น ภอ
ก็มี คำว่า พอ ในสมัยอยุธยา แปลว่า "พอกี้, เผอิญ, หรือ บังเอิญ" เป็นคำเชื่อมประ-
โยค มีตัวอย่างการใช้ดังนี้

ตัวอย่าง "ราษฎรผู้ต้องคดีต่างอยู่ในกระลาการ
ทรงสองฝ่ายยังมีแลวภอเกิดอุบัติเหตุแผ่นดินถล่ม
แลวตั้งขึ้นใหม่"

(กฎ. 2 น.179)

"สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเสด็จไป
เอาเมืองเชียงใหม่แลเข้าปล้นเมืองมีโค ภอทรง
พระประชวน แลทับหลวงเสด็จกลับคืน"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.94)

"ภิกษุณิมิสกัศไถภิกษุณิวีราเสน เอาสดุดขึ้น
มารับเอาคัมภีร์เทาแกร่ง พอขุนท่าพรหมขึ้นไปทัน
ช้า ๆ จึงมิให้คัมภีร์แก่ภิกษุณิวีราเสน"

(แถลง. ปี 3 ล.1 น.97)

"กวางจะออกมาชำระที่เมืองไชยา ก็พอมัน
ซ่อนเสียหมดสิ้น"

(จดหมายเหตุหลวงอุดม. น.246)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า พอ หรือ ภอ ทำหน้าที่เป็นคำเชื่อมประโยค และน่าจะมีความหมายว่า "พอกี้, หรือ เผลอญ"

เพื่อจะ

คำว่า เพื่อจะ ในสมัยปัจจุบันนิยมใช้ว่า ที่จะ เป็นคำเชื่อมกริยา ในสมัยอยุธยา
นิยมใช้คำว่า เพื่อจะ ไม่นิยมใช้ ที่จะ ในสมัยปัจจุบันมีคำเชื่อมกริยา เพื่อจะ แปลว่า
"เพื่อ" มิได้แปลว่า "ที่จะ" เช่น "เขารับกลับบ้านเพื่อจะนอน" เป็นต้น คำว่า เพื่อจะ
ที่ใช้ในภาษาสมัยปัจจุบันจึงมีความหมายต่างกับสมัยอยุธยา

ตัวอย่าง "อันว่าบุคคลผู้อื่นมีอาจ เพื่อจะเป็นที่พึ่งแก่
ท่านใด"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.40)

"เหตุคั้งนั้นอันว่าโยคาวจรผู้มีปัญญาปราดนา
เพื่อจะข้ามสงสารสาครนั้นก็พึงพิจารณาคุณทั้ง
หลายควยปัญญา"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.44)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า เพื่อ จะ ใช้เป็นคำเชื่อมกริยา ในสมัยปัจจุบันจะใช้ คำว่า ที่จะ แทน

แฉ

คำว่า แฉ มีใช้ในสมัยอยุธยามาก บางทีก็ใช้เป็นคำเชื่อมนาม บางทีก็เป็นคำ เชื่อมประโยค มีความหมายว่า "และ, แฉ" สมัยอยุธยานิยมใช้คำว่า แฉ เชื่อมคำนาม และประโยคให้ติดต่อกันเป็นข้อความยาว ๆ และเป็นที่น่าสังเกตว่า การใช้คำเชื่อม แฉ ซ้ำกันมาก ๆ ไม่ได้เป็นข้อเสียทางการใช้ภาษาอย่างที่ถือกันในสมัยปัจจุบัน ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

ตัวอย่าง "ควายบุญคุณของท่านมีแก้อัตโนเมื่ออยู่ณกรุง ฝรั่ง แฉ อัตโนยังรับคุณของท่านอยู่จนเท่า ทุกวันนี้ ถึงว่าทาทางนั้นจะมีสะควกก็ อัตโน ก็จะมีไคร้เป็นทุกขเลย แฉ ความสุขนั้นก็มิรู้หาย เลยควยอัตโนมีอันจะคิดถึงสรรพอันวิเศษซึ่งไคพบ ไคเห็นณกรุงฝรั่ง แฉ เมื่อยังอยู่ณกรุงฝรั่ง แฉ สรรพอันวิเศษนั้นก็กุมอยู่ แฉ ละสิ่ง ๆ นั้นก็ รักชวนนำใจให้ไปข้างโนนบางข้างนี้บางให้รำคาญ ใจอยู่นอยหนึ่ง แฉ บัดนี้มีวันคืนอันเปลาอยู่"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.17)

"เมื่อแฉท่านรู้ว่าอัตโนทั้งปวงมาถึงสถานที่นี่ เป็นสุขสนุกสบายอยู่ แฉ อันมานี้เสมอใจนิก แฉ เห็นวายังสามเดือนจะไคไปถึงพระมหากษัตรา ธิราชผู้เป็นเจ้า แฉ จะไคเขาแจ้งให้ละเอียควา ท่านเอาใจใส่ช่วย ในราชการแห่งพระมหา กษัตราธิราช แฉ เรืออยู่ว่าท่านมีน้ำใจรอนรนช่วย ทำราชการทั้งปวง แฉ เห็นหน้าท่านจะสง

บรรณาการอันเหลืออยู่นั้นเข้าไปตามพระมหา-
 กษัตราเจาทองประสงคนั้น แลอัถโนขอใ้ทาน
 ขว่ยเรงรักครุอันสั่งสอนเด็กซึ่งอยู่เรียนนั้นให้
 ดันทัด แลจะไคกดับเข้าไปยังกรุงศรีอยุธยาอัน
 พระมหากษัตริย์เจาทองพระราชประสงคนั้น
 แลอัถโนขอแก่พระเป็นเจ้าให้บำรุงขว่ยทานให้
 มีบุญ ให้จำเรฐสืบไป

แลหนังสือนี้เขียนที่เมืองกาบ ในวันพุธเดือน
 แปดแรมสองค่ำ ปีเถาะ นพศก ศักราช 2231" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.18)

"แลอยู่มาเกิดพระราชกุมาร 4 พระองค์แล
 เษษฐโอรสนั้นไคเสวยราชสมบัติในชมพูทวีป แล
 พระราชกุมารองค์หนึ่งเสวยราชสมบัติในอุครกาโร
 แลพระราชกุมารองค์หนึ่งไคเสวยราชสมบัติใน
 อมรโคณยาน แลพระราชกุมารองค์หนึ่งนั้นเสวย
 ราชสมบัติในบุพพิเทหะ แลพระราชกุมารทั้ง 4
 พระองค์ก็ยอมเทาะมาเฝ้าพระราชบิดาทุก ๆ วัน" (กฎ. 1 น.10)

นอกจากใ้เชื่อมประโยคยาว ๆ ดังตัวอย่างเหล่านี้แล้ว บางครั้งคำเชื่อม แล
 ใ้เชื่อมประโยคสั้น ๆ ซึ่งแม่จะตัดคำเชื่อม แล ออกหลายคำก็ยังมีไคความคืออยู่ ดังตัวอย่าง
 ต่อไปนี้

ตัวอย่าง "ครั้งนั้นพญาคำแหงแลท้าวผาคองคิดควยกัน
 วาจะยอทัพหลวงแลจทำหนีไค แลท้าวผาคองเล็ก
 ทัพหนี แลจึงเสด็จยกทัพหลงตาม แลท้าวผาคอง
 นั้นแตก แลจับไคท้าวท้าวพญาแลเสนาขุนหมื่นครั้งนั้น
 มาก แลทัพหลวงเสด็จกลับคืน"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.93)

"กักราช 943 มเสงศก ฐาณประเชียรเรียน
 สาทราคมแลลิดเป็นขบค คนทงปวงสมักเขา
 ควมมาก แลยกมาจเอาเมืองอพบูรียแลยื่นร่าง
 อยู่กำบอดหัวตรี แลปรเทศคนหนึ่งอยู่ในเมืองนั้น
 ยิงปืนออกไปตองฐาณประเชียรตายกับคอร่าง
 แลในปีนั้นมีหนังสือมาแต่เมืองหงษาวาปีมเสง
 ตรีนิศกน้อธิสมมาศหมิไค"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.101)

ตามตัวอย่างทั้งสองจะเห็นว่า ถ้าตัดคำว่า แล ที่ชี้คเส้นใต้ออกเสีย ก็ยังไม่เสีย
 ความแต่อย่างใด การใ้คำเชื่อม แล ในที่ใด ๆ กันเช่นนี้ น่าจะเป็นความนิยมในการ
 เขียนหนังสือสมัยอยุธยา ซึ่งขัดกับความนิยมในปัจจุบันที่ไม่นิยมใ้คำซ้ำกันบ่อย ๆ ในที่ใด ๆ
 กัน

ในสมัยอยุธยาคำเชื่อม แล ใ้เป็นคำเชื่อมนาม แปลว่า "และ, หรือ กับ" เช่น
 ตัวอย่าง "มีคณะสงฆ์มหานาคแลสงฆ์ฝ่ายกรุงศรีสัตนาค

คือสมเด็จพระสังฆราชาเป็นเจ้าเป็นประธาน" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.3)

"แลลิดคอ่านมัตติสังฆรณสอดมแปลงพระบรมธาตุ
 หัวเมืองไชยนาฐบุรี แลโหมหาพุทธศอรวัตทาเขา
 เป็ลือกเมืองไชยนาฐแลพระครู เมืองไชยนาฐบุรี
 แลพระสง เมืองไชยนาฐ แลสปรุสทั้งหลายจักชวน
 กันมัตติสังฆรณพระบรมธาตุ"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.54)

ตามตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า ในสมัยอยุธยา เมื่อจะกล่าวถึงค่านามหลาย ๆ คำที่
 เกี่ยวข้องกัน จะใ้คำว่า แล เชื่อมค่านามเหล่านั้นทุกคำเข้าด้วยกัน ในสมัยปัจจุบันจะ
 เชื่อมเฉพาะสองคำท้ายเท่านั้น ส่วนคำที่อยู่ถัด ๆ ขึ้นไปใ้เว้นวรรคแทน บางครั้งสมัย
 อยุธยาใ้คำว่า แล เป็นคำเชื่อมนาม แต่ก็มีวิธีเชื่อมค่านามเช่นเดียวกับคำว่า แล

คือเชื่อมคำนามทุกคำดังตัวอย่างต่อไปนี้

"และสมเด็จพระบรมพิตรพระรามาชิปิบัตร
พระกรุณาพระราชทานญาติให้แก่พระครูธรรม
ทิวากร และ พระครูธรรมรังสี และ พระครู
อินทมนี และสงฆ์ทั้งหลาย" (ประชุมพระตำรา. น.64)

คำว่า และ ซึ่งเป็นคำเชื่อมประโยค ในสมัยอยุธยาใช้หลายความหมาย คือแปลว่า "ถ้า, ส่วน, และ, หรือ, แต่" ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. คำว่า และ ขึ้นความใหม่ แปลว่า "ถ้า" เช่น

ตัวอย่าง "และผู้มีชื่อในพระราชตำรานั้นตายไร ให้
จัดเอาพี่น้องลูกหลานแทนผู้ตายนั้นให้ถนอม" (ประชุมพระตำรา. น.79)

"และเอาตามภาพพิจารณาตามกิจคดีโลกเป็น
โลกวิหารก็จะเป็อันหาแก่นสารหาประโยชน์มิได้" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.35)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า และ น่าจะแปลว่า "ถ้า, ถ้าหาก, หรือ หาก"

2. คำว่า และ ขึ้นความใหม่

ตัวอย่าง "คือพระธรรมมนี คือพระอรียวงษา คือ
พระมหานพเกษมภาหุ คือพระครูบรมจริย และ
พระมหากษัตริย์เจ้าทั้ง 2 พระองค์จึงปรากฏ
เป็นพระยาพนธุมิต" (ประชุมจดหมายเหตุ. น.3)

คำว่า และ ตามตัวอย่างนี้เป็นคำที่เติมเข้ามาเมื่อขึ้นความใหม่ การใช้คำเชื่อม
ในที่เช่นนี้ อาจเพื่อให้อธิบายความใหม่กับความเก่าต่อเนื่องกันได้

3. คำว่า แฉะ ใช้เชื่อมประโยค แปลว่า "แต่" เช่น

ตัวอย่าง "ครั้งนั้นพญาคำแหงแลท้าวผาคองคิดด้วยกัน

ว่าจะยอทัพหลวงแฉะทำหมีไค"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.93)

"อุทิศไว้สำหรับพระพุทธรูปเจ้าและอาราม
ทั้งหลายแต่ก่อนนั้นเลิกพระศาสนาให้บริบูรณ์ไซ้
แฉะเจ้าเมืองและปลัดเจ้าเมือง และกรรมการ
ทั้งหลายเบียดเบียนเอาไปเป็นมหาสมบัติ"

(ประชุมพระตำรา. น.63)

คำว่า แฉะ หรือ แฉะ ในตัวอย่างข้างต้นนี้ ใช้เชื่อมความซึ่งขัดกัน คำที่ใช้เชื่อม
ความขัดกัน ในปัจจุบันใช้คำว่า แต่ จึงเห็นได้ว่าในสมัยอยุธยา นั้น บางทีคำว่า แฉะ ใช้แทน
คำว่า แต่ ทีเดียว

4. คำว่า แฉะ ใช้ในความหมายว่า "หรือ" คือเกี่ยวกับการเลือก เช่น

ตัวอย่าง "ถ้ามีการสงครามชาติกษัตริย์หลวงเข้ามาขอบ

ข้อเสมา แฉะเสด็จไปประทับแรมคฤหาสน์พระบาท

เมืองลพบุรีนั้น"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.88)

ในตัวอย่างนี้ คำว่า แฉะ น่าจะแปลว่า "หรือ" กล่าวคือ ถ้าเป็นเวลาคึก หรือ
เวลาพระเจ้าแผ่นดินเสด็จไปประทับแรมนอกพระนครอย่างหนึ่งอย่างใด

5. คำว่า แฉะ ใช้ในความหมายว่า "ส่วน" เช่น

ตัวอย่าง "เรือเจ้ากรมปลัดกรมทั้งนั้นตามเสด็จสิ้น

เรือตามชั้นหนึ่งแต่เรือเจ้ากรมสองลำ แฉะเรือ

เจ้ากรมปลัดกรมทั้งนั้นอยู่ชั้นสอง"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.90)

คำว่า แล ตามตัวอย่างนี้ ถ้าเป็นสมัยปัจจุบันน่าจะใช้คำว่า ส่วน แทน เพราะเป็นการแยกประเภทเรือออกเป็นหมวดหมู่และมีการเปรียบเทียบชั้นกันระหว่างหมู่ด้วยคือเรือประเภทที่อยู่ในชั้นหนึ่งมีเพียงสองลำ ส่วนที่เหลืออยู่นั้นอยู่ในชั้นสองทั้งสิ้น

เนื่องจากคำว่า แล ใช้ได้หลายความหมายเช่นนี้ บางครั้งในข้อความตอนหนึ่งซึ่งสมัยปัจจุบันเชื่อมข้อความด้วยคำเชื่อมต่าง ๆ กัน ในสมัยอยุธยาอาจใช้คำว่า แล เพียงคำเดียว แต่คำว่า แล ที่ปรากฏในแต่ละแห่งนั้น มีความหมายหลายอย่าง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "ครั้นถึงเขนตรา ๆ เปิดหมวกยื่นขึ้นคำนับ

ข้าพเจ้าชาหลวงมีชื่อ แล (แปลว่าและ) วิธป่าเก

แลว แล (แปลว่า ส่วน) หมื่นรัชกาลิศ หมื่น

วิธิตวาที่ตามนั้นยืนอยู่หลังเกาอี้ข้าพเจ้านั้น แล

(แปลว่า แลว) เขนตราไหลตามแปลคำถามถึง

พระราชสาสน์ศรีสวัสดิ์ แล (แปลว่า และ)

พระสงฆเจ้า แล (แปลว่า และ) ข้าพเจ้า

ผู้จำทูลพระราชสาสน์"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น.62)

ตามตัวอย่างนี้จะเห็นว่า คำว่า แล มีความหมายต่างกันตามบริบทที่เข้าไปปรากฏ
อยู่

จากหลักฐานที่กล่าวมานี้อาจสรุปได้ว่า คำเชื่อม แล นั้น เป็นคำที่นิยมใช้ในสมัยอยุธยา และเป็นคำที่อาจปรากฏในที่ใด ๆ กันซ้ำ ๆ ได้โดยไม่ถือเป็นขอบกพร่องทางกรไวยากรณ์ในสมัยปัจจุบันเลย

หาก

คำว่า หาก ในสมัยปัจจุบันนี้เป็นคำเชื่อมประโยค แปลว่า "ถ้า" บางทีใช้ว่า ถ้าหาก หรือแปลว่า "แต่" บางทีใช้ว่า หากแต่ คำว่า หาก, ถ้าหาก, หากแต่, หรือ หากเพราะ ในสมัยปัจจุบันปรากฏในตำแหน่งหน้าประธานของประโยค เช่น

หากเขาไม่เชื่อฟังฉันจะโกรธ

ไม่มีใครสั่งให้เขาทำ หากเพราะเขาอยากได้ชื่อเสียง เขาจึงทำ

ฉันไม่กลัวเขา หากแต่เกรงใจเขาอยู่บ้าง

ในสมัยอยุธยา คำว่า หาก ซึ่งใช้เป็นคำเชื่อมประโยค มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า หาก, หากเพราะ, ถ้าหาก, หรือ หากแต่ ในสมัยปัจจุบัน แต่ในสมัยอยุธยานิยมใช้คำว่า หาก คำเดียวโดด ๆ ไม่นิยมใช้คู่กับคำอื่น และมักปรากฏอยู่ในตำแหน่งหลังคำนามที่เป็นประธานของประโยคหน้าคำกริยา ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้คำว่า หาก ในภาษาสมัยอยุธยา

ตัวอย่าง "ถ้าตัวความมิได้ใช้ไพบลัญจาศิพนองพวกทอง
กลัวเนื้อความจะแพหากไปบนเองตัวความมิได้รู้
ให้เอาตัวขุนมาปรับไหม"

(กฎ. 2 น.49)

(ปัจจุบันใช้ว่า "หาก ญาติพี่น้อง...")

"ถ้าไพร่คนนั้นหนีไป ข้างเจ้าเงินคี่ใจ
ควยจะไต่เกาะกุมเอาผู้ชายแค้นายประกัน แล
ข้างไพร่หลวงหากจะสูญไป"

(กฎ. 2 น.24)

(ปัจจุบันจะใช้ว่า "...หากแต่ข้างไพร่หลวง...")

"ถ้าแลมิตายมีหนีมิ เป็นพิกลจริตพฤติชีเอ เจ้าหนู
หากตั้งบาปฐีขี้จำหน่ายแลเกี่ยวกันอำพรางไว้"

(กฎ. 2 น.21)

(ปัจจุบันจะใ้เรา "...หากแต่เจ้าหนู...")

"เพราะเขาหากเลี้ยงรักษา จึงมีนรอก
ชีวิตร่อยแฉ" (กฎ. 2 น.327)

คำว่า หาก ในตัวอย่างนี้ใ้กับ เพราะ เป็น เพราะ + ประธาน + หาก

(ปัจจุบันจะใ้เรา "หากเพราะ + ประธาน")

"ถ้าแลหญิงนั้นมิไ้สะมักสังวาศควยชาย ๆ
หากกุมเกาะเบาะฉะแสงอุตากรเอาหญิงนั้นไป
ทานวรายนั้นเลมิค" (กฎ. 2 น.261)

(ปัจจุบันจะใ้เรา "...ถ้าหากชาย,...")

ตามตัวอย่างเหล่านี้จะเห็นว่า คำว่า หาก ในภาษาสมัยอยุธยาใ้ความหมายกว้างกว่าสมัยปัจจุบันใ้หมายถึง "ถ้าหาก, หากแต่, หรือ หากเพราะ" ก็ได้

แห่ง

คำว่า แห่ง พจนานุกรม ๆ นิยามว่า "ของ" ในสมัยอยุธยานิยมใ้มาก ในสมัยปัจจุบันไมใ้ใครใ้ แต่นิยมใ้คำว่า ของ มากกว่า คำว่า แห่ง ยังปรากฏใ้ใ้ในภาษาเขียนใ้ไม่มากนัก เช่น กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ นายกรัฐมนตรีแห่งราชอาณาจักรฉาง เป็นต้น ในสมัยอยุธยาใ้ทั้งคำว่า แห่ง และ ของ ปนกันไป และใ้ใ้มากทั้งสองคำ ดังตัวอย่างดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "อาศัยพระราชกำลัง เกอกุดแห่งพระศรีสุริยพงศ์
บรมบาลมหาธรรมราชาธิราชอุทรงคุณอันไพศาล
ทรงปรีชาญาณอันรุ่งเรือง ราชบุตรของพระสุรเศษ
ธรรวธรรมราชาธิราชเจ้าใ้ใ้ดำเนินการสลักรอย

4.4 คำปฏิเสธ

คำปฏิเสธ ได้แก่คำที่ทำหน้าที่บอกความหมายปฏิเสธในข้อความหนึ่งข้อความใด คำปฏิเสธที่นิยมใช้ในสมัยปัจจุบันได้แก่คำว่า ไม่ หรือคำที่มีคำว่า ไม่ เป็นส่วนประกอบ คำว่า มิ มีใบบางแต่ไม่ปรากฏบทยเหตุคำว่า ไม่ ในสมัยอยุธยานิยมใช้คำว่า มิ มากกว่า คำว่า ไม่ เท่าที่ปรากฏหลักฐาน คำว่า ไม่ มีใช้เพียงไม่กี่แห่ง ดังจะยกตัวอย่างให้เห็นในตอนท้ายของหัวข้อนี้ นอกจากคำว่า มิ แล้ว ในสมัยอยุธยายังมีคำปฏิเสธที่มีคำว่า มิ เป็นส่วนประกอบอีกหลายคำ ต่อไปนี้จะกล่าวถึงการใช้คำปฏิเสธในสมัยอยุธยาเป็นคำ ๆ ดังนี้

มิ

คำว่า มิ เป็นคำปฏิเสธมีความหมายเท่ากับคำว่า ไม่ ในสมัยอยุธยาคำว่า มิ ปรากฏในตำแหน่งหน้าคำกริยา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "แจ้งว่ามีน้ำใจอันยินดีต่อท่านเห็นว่าท่านจะ

มิโกรธ"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 18)

"และช่วยเลิกศาสนาพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ และพระเทพกรรมมิโหม่นโหม่ง"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 29)

"ซึ่งว่าอุมแลมิไคร้คเข้าให้คคอกตามันนั้น คือ เปนแต่อุปการรักษา แลหาคัตถ์หาอุปาทานเสนาหามิไค่นั้นแล"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 38)

"ถ้าท่านจำทุกพระราชสาสน์คัดสนสิ่งใดให้ ลามมายอกแก่ชราวันคาจะท่านบำรุงมิให้คัดสน"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 62)

"ถ้าถามผู้เข้าชอรองห้องหมีรับว่ามีไค้เขาชอรองห้องทานวามฟังให้พิจารณา"

(กฎ. 2 น. 42)

"ถ้าถึงสัญญาแล้วดูขามิเอาคี่บุกมาส่งให้ขอทาน เกาะจำเร่งรัดเอาเงินแลคี่บุก"

(แถลง. ปี 2. ล. 3 น. 130)

ตามตัวอย่างเหล่านี้จะเห็นได้ว่า ในสมัยปัจจุบันอาจใช้คำว่า ไม่ แทนคำว่า มิ ได้ทุกคำ

มิได้

คำปฏิเสธ มิได้ อาจเทียบได้กับคำว่า ไม่ได้ ในสมัยปัจจุบัน แต่มีที่ กว้างกว่า คือแปลว่า "ไม่", หรือ "ไม่เคย" ก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "นาหน้าพระหลังพระนี้เราจะขอซื้อเอาถวาย
ไว้เป็นนาสำหรับพระนี้แลนางจกัว่า ขาพเจ้ามิได้ขาย
และขาพเจ้าขอถวาย เป็นนาสำหรับพระวัดกุฎีหลวงนี้" (ประชุมพระตำรา. น. 82)

"อันว่ามีธรรมเนียมปฏิบัติอันพระศกาคคตรัสมิได้
แปดปนควยกามสุจริตกานุโยคอันเป็นลามก" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 37)

"แมลงมีกำลังมาตองไบกะโคงนั้นก็ดี สำเภา
อันบรรทุกหนักนั้นมิได้ลมก็ทองเหี่ยวไปมา" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 49)

คำว่า มิได้ ตามตัวอย่างเหล่านี้จะแปลว่า "ไม่"

"ด้วยปณณาน้อาตมาภาพมิได้พบมิได้เห็นแต่ก่อน
แต่จะไคฟังก็หามิได้" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 35)

คำว่า มิได้ ในตัวอย่างนี้จะแปลว่า "ไม่เคย" คือ "ไม่เคยพบไม่เคยเห็น"

"แต่ความคิดทั้งปวงนี้มิได้ออกจากปัญญาอัคโน
จนเท่าบัดนี้" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 17)

"ขาพเจ้าจึงว่าจะละพระราชสาสน์ไว้นมิได้" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 65)

"ถ้าเสด็จทรงพระเสด็จใหญ่ไปข้างโน แล
ไปฉนวนนำตำรวจในมิได้แห มหากเล็กมิได้ตาม
เสด็จนั้น ชาวที่สูงอายุไคเชิญเกรื่องของ" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 87)

"ถ้าทรงตรัสสั่งประการใดมิได้จำเพาะชื่อให้
หัวหมันรับสั่ง ถ้าหัวหมันมิได้เฝ้าอยู่ที่หน้ายเวรรับสั่ง" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 82)

"ว่าจะเลิกพระศาสนาอารามนั้นมีให้ห้ามมาถวาย
และขุมมิได้เลิกพระศาสนา" (ประชุมพระตำรา. น. 12)

"สัญญาถึงเดือน 5 - 6 (จะ) เอาตีบก 4
แผนมาส่งให้เกณฑ์ราชโตะเมื่อนั้น ถ้ามิได้ส่งให้
ไซร้ขอให้เกาะจำเร่งรัดเอาตามหนังสือนี้เถิด" (แถลง. ปี 2 ล. 3 น. 123)

ตามตัวอย่างเหล่านี้คำว่า มิได้ น่าจะแปลว่า "ไม่ได้"

บมิ, บมิได้

ในสมัยปัจจุบันไม่นิยมใช้คำปฏิเสธซ้อนกัน แต่ในสมัยอยุธยาปรากฏว่ามีไ้มาก คำว่า
บมิ, และ บมิได้ เป็นคำปฏิเสธซ้อน มีความหมายเท่ากับ "ไม่, หรือ ไม่ได้" ต่อไปนี้เป็น
ตัวอย่างการใช้คำว่า บมิ, และ บมิได้ ในภาษาสมัยอยุธยา

ตัวอย่าง "แลอารมณทั้ง 6 นั้นเป็นมัจฉตารมณบมิชั่วบมิตี
และมาถูกตองทวารทั้ง 6 นั้น อุเบกขาเวทนาก็
บังเกิด" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 43)

"อันว่าภิกษุรูปใดอันอยู่กอดประคองด้วยลูกศิษย์
กอดประคองอาจารย์ อันว่าภิกษุรูปนั้นอยู่เป็นทุกข์บมิ
สบาย" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 51)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า บมิ น่าจะแปลว่า "ไม่"

"อันว่าคัมภีร์กับบมิได้บังเกิดสืบไปชื่อนี้โรชรวิสัย" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 40)

"และจะรู้ว่าวางอยู่นั้นจะได้ไกลกันสักชีดปีนั้น
บมิได้แจ้ง" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 104)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า มีได้ น่าจะแปลว่า "ไม่"

ห้ามได้

คำว่า ห้ามได้ ในภาษาสมัยอยุธยาไม่ชัดเจน แปลว่า "ไม่มี" และอาจใช้กับคำอื่น ๆ บาง เช่น ใช้กับคำว่า จะได, มิได้, ไม่มี เป็นต้น คำว่า ห้ามได้ ที่ใช้กับคำอื่นนี้ มักมีกริยาวลีแทรกอยู่ ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้คำว่า ห้ามได้ ในภาษาสมัยอยุธยา

ตัวอย่าง "เมื่อไรกรมราศพยาบาทอันหยามห้ามได้ใน

สันดาน สกิทาคามีผลจึงบังเกิดได้"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 47)

คำว่า ห้ามได้ ในตัวอย่างนี้น่าจะแปลว่า "ไม่มี"

มิได้...ห้ามได้

ตัวอย่าง "พระอัฐรังคิมรรคธรรมกับกบประคัยองค์ 8
ประการนี้ทางเดียมมิได้ไปสู่นิพพานด้วยทางอื่นกว่า
นี้ห้ามได้"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 37)

"แกมายังยืนว่าผู้ไ้การนั้นมิได้เป็นหมุนนกรมนั้น
ห้ามได้"

(กฎ. 2 น. 5)

คำว่า มิได้...ห้ามได้ ตามตัวอย่างข้างต้นนี้น่าจะแปลว่า "ไม่, หรือ ไม่ใช่"

จะได...ห้ามได้

ตัวอย่าง "จะได้มีพระราชสาสน์พระบาทสมเด็จพระบรม
บพิตรพุทธเจ้าอยู่หัวอันสูงใหญ่ทรงธรรมอันมหา
ประเสริฐเสด็จมาคัจครั้งนี้ห้ามได้"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 62)

"แลซาพเจ้าชาหลวงมีชื่อ แลแนวถางทาทางซึ่ง
มา จะไดขัดสนประการใดห้ามได้"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 70)

"ครั้นเพลายาวแล้วโมง 1 เสกจำ มาแพร่
ราชวังบวรราชไ้อยู่แรมห้ามได้"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 109)

"และจะไคไว้ทรัพย์สินรคกนั้นเป็นอัฐปนเล็กพระ
ศาสนาจุติงพระตำราพระราชอทิศไวนั้นห้ามไค" (ประชุมพระตำรา. น. 63)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ จะไค...ห้ามไค น่าจะแปลว่า "ไม่ไค"
ไม่มี...ห้ามไค

ตัวอย่าง "แล้วศรีธนามว่าพวกชมพูคร เขามาถึงบาง
พระนรินทรกราบทูลว่ายังไม่มีใครเข้ามาห้ามไค" (จ.ม. หลวงอุดม. น. 37)

"แล้วข้าไม่มีที่อาศัยห้ามไคแล้ว และจะขออาศัย
พระยานายทวน ขอยืมเอาเงินเหรียญ 20 ภารา" (แถลง. ปี 2 ล. 3 น. 128)

คำว่า ไม่มี...ห้ามไค ในตัวอย่างเหล่านี้ น่าจะแปลว่า "ไม่มี" ถ้าดูตามรูป
จะเห็นว่าเป็นการใช้คำปฏิเสธซ้อนปฏิเสธ แต่โดยความหมาย คำว่า ห้ามไค เติมเข้ามา
เพื่อย้ำความปฏิเสธเท่านั้น ในสมัยอยุธยาซึ่งมีการใช้คำว่า ห้ามไค กับคำอื่นซึ่งเป็น
บอกเล่าแล้วทำให้ความหมายเปลี่ยนเป็นปฏิเสธ เช่น จะมี...ห้ามไค, จะเป็น...ห้ามไค,
หา...ห้ามไค คำว่า ห้ามไค ที่เติมเข้าคู่กับคำอื่นนี้ นอกจากย้ำความปฏิเสธแล้วอาจทำให้
ฟังดูสุภาพ เช่น เกี่ยวกับที่ ซอยในสมัยปัจจุบันควย

ตัวอย่าง "มากอพระเจดีย์อันหนึ่งหายอด และจะมีพระ
ไพหารวัดอารามแห่งไค ๆ ห้ามไค" (ประชุมพระตำรา. น. 74)

ตามตัวอย่างนี้ จะมี...ห้ามไค น่าจะแปลว่า "ไม่มี"

"อันว่าสภาวุฒิตั้งหลายจะเป็นที่ฟังแก่บุคคลอัน
ปัจจุราชครอบงำนั้นห้ามไค" (ประชุม จ.ม. เหตุ. น. 40)

ตามตัวอย่างนี้ จะเป็น...ห้ามไค น่าจะแปลว่า "เป็นไม่ไค"

"ซึ่งขอซื้อท่านไปตั้งนี้หาเอาไปค้าขายห้ามไค" (แถลง. ปี 3 ล. 2 น. 112)

ตามตัวอย่างนี้ หา...ห้ามไค น่าจะแปลว่า "ไม่ไค"

หา...มิได้

คำว่า หา มิได้ บางครั้งปรากฏแยกกันเป็น หา...มิได้ โดยมีนามวลีแทรกอยู่ และไม่ ชก กับคำอื่นดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "จะสนุกสบายเท่าหนึ่งคิดถึงยศศักดิ์แห่งพระ

มหากษัตริ์ เจ้าผู้ใหญ่อันหาผู้ใดจะแปลบุญสมภาร
ให้สิ้นมิได้"

(ประชุมจดหมายเหตุ น. 17)

"ข้าพระเจ้า หา ที่พึ่งที่พำนักมิได้ ขอพระพุทธรเจ้า
จงเป็นที่พึ่งแก่ข้าพระเจ้าด้วยเถิด"

(ประชุมจดหมายเหตุ น. 39)

"แต่พึ่งกลัวแต่ผีสาหรานั้นจกแม่ไกอันหาหนึ่งมิได้
นั้น"

(ประชุมจดหมายเหตุ น. 43)

"เคชะพระคุณสมเด็จพระมหากษัตริ์ราช
ปกเกล้าไปทางทะเลหาอันตรายมิได้"

(ประชุมจดหมายเหตุ น. 62)

"แลเสนาบตีว่า ยังหารับสั่งมิได้ อัครมหาเสนา
ไปเฝ้าแล้วตรัสสั่งประการใดจึงจะเ้าหมายอกทานบุญ
จำทูลพระราชสาสน์"

(ประชุมจดหมายเหตุ น. 70)

"ควยที่ไซเจ้าเงินอยู่นั้น เจ้าเงินจะไคให้เขา
ปลาอาหารกินอยู่ ครันที่รับราชการเดือนหนึ่งนั้น
หาผู้ใดจะแต่งเสบียงมาให้กินมิได้"

(กฎ. 2 น. 24)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ หา...มิได้ น่าจะแปลว่า "ไม่มี"

ไม่

คำว่า ไม่ ในสมัยอยุธยาอาจใช้เป็นคำปฏิเสธคำเดียวหรือ ชก กับคำอื่นก็ได้ เช่น หา...ไม่, หา...ไคไม่ เป็นต้น คำว่า ไม่ มีใช้ในสมัยอยุธยาตอนปลาย แต่อาจไม่เป็นที่ยอมรับเพราะมีใช้ไม่มาก หลักฐานการใช้เท่าที่พบมีปรากฏในข้อความต่อไปนี้

ตัวอย่าง "ก็บังเกิดทุกขเวทนานักหนา ทาสติสมถกิมิไค
แลมานุงผาหมตอกออกจากกายอาตมาก็ไม่รู้สึกตัว" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 39)

"ธรรมนิยมเคินกำป็น ถ้าไม่เห็นเกาะเห็นฝั่ง
แลวคนหนและกลาสีคอยคูกเกาะคุดังสำคญนั้น ถาญ
ไคเห็นกอน ผู้ใหญ่ใหม่ำเห็นจแกญนั้น" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 60)

"แลวว่าเมื่อพระราชสาสนลังกาเสด็จลงมา
ไม่แดงเหมือนนี้" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 65)

"สามเณรใหญ่่นว่า ขาพเจ้าทั้งปวงนี้ไม่เห็น
ว่าจะไคพระญเป็นเจามานี้เลย" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 70)

"ถ้าไม่เสดจออกไคทามปากเสียงนอกพระ
ราชฐาน" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 88)

"ถึงมาตราจะตองการคืบกเมืองถลางมา
นอยเทไค ขาไม่ให้ตักสน" (แถลง. ปี 3 ล. 1 น. 111)

คำว่า ไม่ เทาที่ปรากฏหลักฐานข้างต้นนี้ ใช้เป็นคำปฏิเสธ และมีตำแหน่งอยู่หน้าคำกริยาเช่นเดียวกับคำว่า ไม่ ซึ่งนิยมใช้กันในสมัยปัจจุบัน นอกจากนี้ คำว่า ไม่ ซึ่งใช้คู่กับคำอื่น เช่น หา...ไม่, หา...ไคไม่ ซึ่งมีใช้ในสมัยปัจจุบันก็ปรากฏใช้ในสมัยอยุธยาด้วยดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "ครัน้อยมาปรากฏไปว่ากองทัพแขกทั้งนั้นหาทำ
จลาจลแถบานเมืองทานไคไม่" (แถลง. ปี 3 ล. 2 น. 95)

"ทุกวันนี้ล้าถึงบุญพระคุณทานทุกเวลา ซึ่ง
ทานหาไคก่อนหาลิมบุญคุณทานไม่เลย" (แถลง. ปี 3 ล. 1 น. 114)

ในตัวอย่างหลังมีข้อที่แตกต่างกับปัจจุบัน คือในสมัยปัจจุบันถ้าใช้คำว่า "หาลิมบุญคุณทานไม่" แล้ว จะไม่มีคำว่า เลย ตามมา ถ้าจะใช้คำว่า เลย ด้วย ต้องเปลี่ยนเป็น

"ไม่ลืมบอกคุณท่านเลย"

คำว่า ไม มีใช้แปลกับปัจจุบันอยู่อย่างหนึ่งคือ ใช้กับคำว่า หามิได้ เช่น
ตัวอย่าง "แะ เมืองมะริดนั้นยังไมเจามาอนนอนคุดหนึ่ง
เมืองทวายหามิได้" (แดง. ปี 3 ล. 2 น. 104)

ตัวอย่างนี้มีความหมายว่า "เมืองทวายอนนอนแล้ว แต่เมืองมะริดยังไม่อนนอน
นอนอย่างเมืองทวาย"

ในสมัยปัจจุบันมีคำว่า ไม ซึ่งใช้กับคำปฏิเสธ มิได้ เป็น ไม...มิได้ ระหว่าง
คำว่า ไม กับ มิได้ เป็นคำกริยา การปฏิเสธโดยใช้คำว่า ไม...มิได้ นี้ เพื่อแสดงความ
สุภาพ เช่น เมื่อผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่ เป็นต้น

เท่าที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า สมัยอยุธยาใช้คำปฏิเสธ ไม มากกว่าสมัยปัจจุบัน
และคำปฏิเสธ ไม ซึ่งสมัยปัจจุบันนิยมใช้กันในสมัยอยุธยาปรากฏใน ไม สมัยอยุธยานิยมใช้
คำปฏิเสธ มิ หรือคำปฏิเสธที่มีคำว่า มิ เป็นส่วนประกอบ แต่สมัยปัจจุบันคำว่า มิ ใน ไม มากกว่า
คำว่า ไม การใช้คำปฏิเสธจึงเป็นลักษณะประการหนึ่งซึ่งสมัยอยุธยากับสมัยปัจจุบันนี้ ต่างกัน
และเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินสมัยของภาษาไทยอย่างหนึ่ง

4.5 คำแสดงการตั้ง

คำแสดงการตั้งในวิธานิพนธ์นี้หมายถึงคำตั้งให้กระทำหรือไม่กระทำทั้งที่เป็น
คำตั้งโดยตรง และคำแนะอันเป็นคำตั้งโดยนัย ดังนั้นจึงรวมทั้งคำตั้งที่เป็นบอกเล่าและ
คำตั้งห้ามคำตั้งประเภทบอกเล่าแสดงด้วยคำช่วยหน้ากริยาบางคำคือ พึง (แปลว่า "ควร"),
ได้ (แปลว่า "ต้อง"), และคำว่า จง และแสดงด้วยคำช่วยกริยาซึ่งตามกริยาอยู่ได้แก่คำ
ว่า ให้...จง ซึ่งปรากฏรูปเป็น ให้ + กริยา + จง หรือมีหน่วยประโยคอื่นแทรกอยู่
ระหว่างคำว่า ให้ กับคำกริยา และระหว่างคำกริยา กับคำว่าจง ก็ได้ ส่วนคำตั้งห้าม
แสดงด้วยคำปฏิเสธ คือ อย่า, ห้าม, บ่มี อาจประกอบด้วยคำช่วยหน้ากริยาหรือคำเชื่อม
กริยา ให้ หรือไมก็ได้ ต่อไปนี้จะกล่าวถึงการใช้คำแสดงการตั้งเป็นพวก ๆ ตามที่จำแนก
ไว้แล้วข้างต้น

4.5.1 คำสั่งประเภทอกเลา

คำสั่งประเภทอกเลาที่แสดงด้วยคำช่วยหน้ากริยามี 2 ชนิด คือ ชนิดที่เป็นคำสั่งโดยตรงแสดงด้วยคำว่า ไค และคำว่า จง และคำช่วยคาบกริยา ให้...จง ชนิดที่เป็นคำสั่ง โดยนัยคือเป็นคำแนะ แสดงด้วยคำช่วยหน้ากริยา พึง ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใ้ช้คำสั่งประเภทอกเลาค้างกล่าวมาแล้ว

ไค

คำว่า ไค ซึ่งเป็นคำช่วยหน้ากริยา ในสนธิอยุธยาไคไ้แสดงอดีตกาลแต่อาจมีความหมายว่า "ต้อง, มีหน้าที่, ให้ทำการอย่างหนึ่งอย่างใด, ขอไค, ขอให้" ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทที่คำว่า ไค ปรากฏอยู่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "ถ้าแดพระที่นั่ง พระตำหนักที่เสด็จฯ อยู่สิ่งใด
ซำรุคหักพังฝนร่ำสาด แดคสองนั้น ชาวที่ไคสั่งเสีย
คุณแล้วกล่าวให้เจาพนักงานทำ"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 86)

"ห้ามอย่าใหม่หาคเล็กพระราชวังบวรฯ มหา
เล็กเจาตางกรมเขามา แลชาวที่ไครักษาประตูที่ ๆ
ข้างหน้าแลไควากลารักษาพระองค์ ไคห้ามปราม
ปากเสียง นก กา กบ อึ่ง"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 86)

"ถ้าแดทรงฯ ให้ถามสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระ
เจาหลานเชอนั้น ชาวที่ไคถามไคคุณ ถ้าหลงพระ
ราชาญาไคปุ่เสื้อแลศึ ถ้าทรงให้จำชาวที่ไคคุณควย
ตำรวจในตำรวจนอกสนมพหารในชายขวา"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 87)

"แลตำรวจนอกชายตำรวจนอกขวา ไคตรวจลอม
วงพหารในลอมวัง อาสาวิเศษตั้งกองแทรก เจากรม
ไคเอาบัญญัติกราบทูลเกล้าสองทุ่มทุกวัน"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 91)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า โค น่าจะมีความหมายว่า "มีหน้าที่" คือ โค ปฏิบัติหน้าที่ ในสมัยปัจจุบันคำว่า โค ใช้ในความหมายตามพจนานุกรมว่า "เอามาเป็นของตัว เช่น โคนา; เป็นผลประโยชน์ เช่น รายโค" หรือ ใช้เป็นคำประกอบกริยาช่วยให้เป็นอดีต คำว่า โค ในตัวอย่างเหล่านี้เป็นคำช่วยหน้ากริยา แต่มีโคแสดงอดีตกาล และมีโคหมายถึง "เอามาเป็นของตัว, หรือเป็นผลประโยชน์" แต่ใช้กับ หน้าที่การงาน ซึ่งจะแปลตามบริบทโคว่า "มีหน้าที่, ปฏิบัติหน้าที่ หรือ ต้อง"

ตัวอย่าง "ถ้าสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงผนวชแลเสด็จไป
ประพาสโพชนข้างนั้น โค เกณฑ์ชาวที่เลวไปคนหนึ่ง" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 87)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า โค น่าจะแปลว่า "ต้อง", "ให้" คือ "เป็นหน้าที่ของผู้ใด
คนหนึ่ง"

"ว่าจะมาพบท่านแลกินยาทายานัน ไหลคร่าเครื่อง
ประการใดบ้าง โค บอกไปให้แจ้ง" (แถลง. ปี 3 ล. 1 น. 102)

"จัดแจงบ้านเรือนแล้ว จะกลับมาให้พบท่านพระ
ยาราชกปัตน์ แลยาซึ่งทานจักโคมาให้รักษาหูนัน
โค ให้ไปทานพระรองจะได้รักษาพลางก่อน" (แถลง. ปี 3 ล. 1 น. 102)

"ถ้าท่านพระยาราชกปัตน์จะเห็นคุณ ขาพเจ้าแล
ราษฎรชาวเมืองนั้น โค แดงให้กปัตน์สะหลาคบรทุก
ชาวสารลักสองพันสามพันหุหนีเอามาจำหน่าย" (แถลง. ปี 3 ล. 1 น. 112)

"แลขาพเจ้าชอบนับนคืออย่างนอยสักคุณ เป็นคา
มากนอยเท่าโค โค บอกไปแก่คุณลามารกันใหญ่" (แถลง. ปี 3 ล. 1 น. 134)

"ให้ท่านช่วยจัดป็นคาบศิลาต้องอย่างไรให้ได้สัก
3000 - 4000 บอก กับดินประสีวคำ ศิลาปากนก
โค จึงมากสงเข้ามาณเมืองกลาง" (แถลง. ปี 3 ล. 2 น. 94)

ตามตัวอย่างเหล่านี้คำว่า ไค มีไคหมายถึง "ตอง, หรือ มีหน้าที" แต่มีความหมายไปในทางขอร้อง คือน่าจะแปลว่า "โปรด, หรือ ขอให้, ขอไค"

จง

คำช่วยหน้ากริยา จง ในสมัยอยุธยาใช้แสดงการสั่ง เช่นเดียวกับสมัยปัจจุบัน แต่ปรากฏที่ใช้ไม่มากนัก มักปรากฏร่วมกับคำว่า ให้ เป็น ให้...จง หรือใช้ร่วมกับคำปฏิเสธ อย่าไค เป็น อย่าไค...จง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "ทานจงชำระสั้มมากับมันโศไคใหม่ริสุทธิ อย่าให้

มีมีจนากันมันโศมังเกิดไค"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 41)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า จง มีความหมาย "บอกความบังคับ"

"จงไปตกรรทหมกใหม่ไคบาลไคทุกขนิรันดรแล้ว

อย่าไคพบพระพุทธรูปพระธรรมพระสงฆ์ทุกชาติเลย" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 33)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า จง ใช้ร่วมกับคำว่า อย่าไค มีความหมายเป็นการตั้งความหวัง แต่คำว่า อย่าไค และคำว่า จง ในตัวอย่างนี้ปรากฏสืบต่อกันในสมัยปัจจุบัน มีวิธีเรียงคำดังนี้ คือ

อย่าไค + กริยา + จง + ทัก + ลักษณะนาม

ถ้าเป็นสมัยปัจจุบันจะเรียงคำดังนี้

จง + อย่าไค + กริยา + ทัก + ลักษณะนาม

คือจะพูดว่า "แล้วจงอย่าไคพบพระพุทธรูปพระธรรมพระสงฆ์ทุกชาติเลย"

ให้...จง

คำช่วยกริยา ให้...จง มีตำแหน่งอยู่คาบคำกริยา และอาจมีหน่วยประโยคอื่นแทรกอยู่ตรงกลางก็ได้ มีวิธีใช้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "แต่ให้เจ้าหนูฝ่ายทหารพลเรือนทั้งปวง จง

พิจารณาหาขาวไพรจงทุกหนทุกกรม"

(กฎ. 2 น. 2)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า ไท, และ จง คำกริยา เร่งพิจารณาหา ซึ่งเป็นกริยา
สามคำเรียงกัน คือ "ไท เร่งพิจารณาหา จง" และมีนามวลี เจ้าหมื่นฝ่ายทหารพลเรือน
ทั้งปวง แทรกอยู่ระหว่างคำชวยกริยา ไท กับคำกริยา เร่งพิจารณาหา มีนามวลี ขาว
ไพร แทรกอยู่ระหว่างคำกริยา เร่งพิจารณา กับคำชวยกริยา จง

"แต่ให้พระสัสดีบังคับให้คงอยู่แก่เจ้าหมื่นผู้
เด็ยขึ้นทางวาวนั้นจงสิ้น" (กฎ. 2 น. 3)

ตามตัวอย่างนี้ระหว่างคำชวยกริยา ไท กับคำกริยา บังคับ มีนามวลีคือ พระสัสดี
แทรกอยู่ และระหว่างคำกริยา บังคับ กับคำชวยกริยา จง มีกริยาวลี คงอยู่แก่เจ้าหมื่นผู้
เด็ยขึ้นทางวาวนั้น แทรกอยู่

เท่าที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า ประโยคคำสั่งที่ประกอบด้วยรูป ไท + กริยา + จง
มี ๓ มากในสมัยอยุธยา แต่ไม่นิยมใช้ในภาษาสมัยปัจจุบัน

ฟัง

คำว่า ฟัง เป็นคำชวยหน้ากริยา มีความหมายเท่ากับคำว่า "ควร" ซึ่งเป็นคำชวย
หน้ากริยา เป็นคำสั่งโดยนัยคือมิได้บังคับตรง ๆ แต่เป็นการแนะ ดังตัวอย่างต่อไปนี้
ตัวอย่าง "ฟัง เลือกเอาแต่คนอันชื้อ อันสัตย์อันตรงมิได้
คคคควายกายมิได้คคคควาวจา มิได้คคคควยจิตรนั้นมา
เปนมิตรเปนอำมาตย์" (ประชุมจดหมายเหตุ น. 45)

4.5.2 คำสั่งประเภทปฏิเสธ

ในภาษาสมัยอยุธยา คำสั่งประเภทปฏิเสธก็อาจแบ่งได้เป็นสองพวก เช่น
เดียวกับคำสั่งประเภทบอกเล่า คือคำสั่งห้ามโดยตรง แสดงด้วยคำว่า ห้าม และคำปฏิเสธ
ว่า อย่า, บ, บมิ และคำสั่งห้ามโดยนัย แสดงด้วยคำว่า บฟัง ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้
คำสั่งประเภทปฏิเสธทั้งสองแบบนี้

อย่า

คำว่า อย่า เป็นคำสั่งห้าม ในสมัยอยุธยา ใช้นำหน้าคำกริยาแสดงว่าห้ามกระทำกริยานั้น หรืออาจใช้คู่กับคำว่า ให้, ได้, หรือ พึง เป็น อย่าให้ อย่าได้ อย่าพึง เป็นต้น และมีความหมายต่างกันตามบริบทที่ปรากฏอยู่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "แลมิให้จิตรผูกอยู่ในสังขารธรรมทั้งปวง แลให้จิตรยินดีในนฤพาน อันนี้ชื่อว่าขางสารอย่าผูกไว้กลางเมืองนั้นแล" (ประชุมจดหมายเหตุ น. 46)

"ท่านจงอย่าผูกจิตรไว้ในสังขารธรรมคือปญจขันธ์อันล่วงไปแล้วในอดีตกาลนั้นก็" (ประชุมจดหมายเหตุ น. 47)

ตามตัวอย่างทั้งสองนี้ คำว่า อย่า ใช้นำหน้าคำกริยาแสดงการห้ามกระทำกริยานั้น คำว่า อย่า ที่ใช้ในลักษณะเช่นนี้ยังนิยมใช้อยู่ในสมัยปัจจุบัน

อย่าให้

คำว่า อย่าให้ ในสมัยอยุธยาบางครั้งใช้ในความหมายว่า "อย่า" แต่นิยมใช้ในความหมายว่า "ห้าม, หรือ ไม่ให้" คือใช้เป็นคำตรงข้ามของคำว่า ให้ และมีปรากฏใช้คู่ไปกับคำว่า ให้ คำว่า อย่าให้ ในสมัยปัจจุบันใช้เป็นคำเชื่อมกริยาชนิดปฏิเสธ คือปรากฏรูปดังนี้

กริยา + อย่าให้ + กริยา

เช่น อย่าให้ตาย อย่าให้อิม หัวเราะอย่าให้ดัง เป็นต้น

ในสมัยอยุธยานอกจากจะใช้คำว่า อย่าให้ ตามความหมายนี้แล้ว ยังใช้คำว่า อย่าให้ เป็นคำสั่งห้าม กล่าวคือใช้เป็นคำปฏิเสธของคำว่า ให้ ซึ่งแสดงคำสั่ง ซึ่งจะปรากฏรูปดังนี้

อย่าให้ + กริยา

อย่าให้ + นามวลี + กริยา

ในสมัยปัจจุบันคำว่า อย่าให้ ตามความหมายนี้ไม่มีใช้ แต่จะใช้คำว่า ไม่ให้ แทน นอกจากนี้บางครั้งในสมัยอยุธยาใช้คำว่า อย่าให้ ในความหมายว่า "อย่า" ก็มีต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้คำว่า อย่าให้ ในความหมายต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว

ตัวอย่าง "วิสัยนาใหญ่แจวกามสุชิลิกานุโยค แลอัตติ-

ลมนานุโยคเปนทางใหญ่อย่าให้ เทียวจรไปนั้นแล" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 36)

ตามตัวอย่างนี้ คำว่า อย่าให้ น่าจะมีความหมายเท่ากับคำว่า อย่า

ตัวอย่าง "ท่านจงชำระสัมมากัมมันโตให้บริสุทธิ์อย่าให้

มีจกัมมันโตบังเกิดได้"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 41)

"ให้ระแวงระวังคนควาคูอย่าให้หมิ่นเหตุการณได้" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 91)

ตามตัวอย่างทั้งสองนี้คำว่า อย่าให้ ใช้เป็นคำเชื่อมกริยาชนิดปฏิเสธ คือ ชำระ + อย่าให้ + มี และระแวงระวังคนควา + อย่าให้ + มี มีความหมายว่า "ไม่ให้"

ตัวอย่าง "แลผู้นั้นจึงให้การในคิณบ้านคิณค้ำบถนั้นอย่าให้ฟัง (ภฎ. 2 น. 3)

"ถ้าจะเชิญเครื่องแลตามเสด็จในท้องพระโรง แลที่เสด็จออกปูเสื่อปูพรมให้ชุกเจ้าคณาน อย่าให้ เคิน"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 82)

"ถ้าจะเชิญพระแสงคาบพระแสงกระบี่ตามเสด็จ ให้เชิญสองมือให้คณลงไวขวางบ่าอย่าให้ถือมือเดียวพาดบาคูแบกคาบขุนนาง"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 82)

"แต่เมื่อจะออกไปนั้นให้กราบลงสามที แล้วคณาควยศอก ถอยหลังออกไปจนสุดที่เฝ้าแล้วถวายบังคมอีกสามที จึงวิ่งไป อย่าให้ขึ้นขึ้นวิ่งไปในที่เฝ้า"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 83)

"ถ้าเชิญพระแสงเขามาถวายแลตามเสด็จ
อย่าให้กลับ คมกลับปลายพระแสง เขามาต่อพระ
ที่นั่ง"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 82)

"ให้ปี่ชยชำนะแกชาติศึกศรูดุโดยง่าย ออกไปแล้ว
อย่าให้มีความประมาทแก่การ"

(จดหมายเหตุหลวงอุดม. น. 97)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า อย่าให้ ใช้เป็นคำหามนำหน้าคำกริยาแสดงการบังคับ
ไม่ให้ทำกริยานั้น ปัจจุบันนิยมใช้คำว่า ไม่ให้ แทนคำว่า อย่าให้

ตัวอย่าง "เหตุอันใดจึงว่าอย่าให้โยคาวจรเจ้าเอาคคน
อันคคแลมิโคชื่อนั้นเป็นอุปการแก่อาตมา เหตุว่า
คนอันคคอันมิชื่อนั้นเป็นคนอัสปิบุรุษ"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 45)

"จึงจะมียื่นบำกุชียไว้แก่พระสัสดีจึงสืบตาม
พิจารณาโคมากแลน้อยนั้น อย่าให้สัสดีเอาเล็กน้อย
จ่ายแต่อาเพื่อใจก่อน"

(กฎ. 2 น. 22)

"ถ้าจะถวายเครื่องแลพระแสงใหญ่ของสงฆ์
ใหญ่ถวายอย่าให้ของน้อยลงผู้ใหญ่ขึ้นไปถวาย"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 82)

"อนึ่งอย่าให้เจ้าหมู่ฝ่ายทหารพลเรือนเอาไพร
หลวงซึ่งท่านได้ ราชการไปยื่นว่าเป็นบ่าวไพร่ชา
ของตน แลอย่าให้เจ้าหมู่ใช้ไพร่ทำการของตน
คฤหาษ"

(กฎ. 2 น. 6)

"แลอย่าให้หมุนนายหมู่ใด กรมใดทำไว้ไว้ ไพร
มียากถวายาก ไพรยากถวายาก"

(กฎ. 2 น. 25)

ตามตัวอย่างเหล่านี้ คำว่า อย่าให้ ใช้หน้าหน้านามวลี ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานของ
กริยาที่ตามมา แสดงคำสั่งห้ามประธานไม่ให้กระทำกริยานั้น ในสมัยปัจจุบันนิยมใช้คำว่า
ไม่ให้ แทนคำว่า อย่าให้

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า สมัยอยุธยานิยมใช้คำว่า อย่าให้ ส่วนในสมัยปัจจุบันนิยมใช้คำว่า ไม่ให้ คำว่า อย่าให้ ในสมัยปัจจุบันใช้เป็นคำเชื่อมกริยาชนิดปฏิเสธเท่านั้น

อย่าได้

ในสมัยอยุธยา คำว่า อย่าได้ ใช้เหมือนกับสมัยปัจจุบันคือใช้เป็นคำช่วยหน้ากริยา แสดงคำสั่งห้าม แปลว่า "อย่า" อย่างหนึ่ง และแสดงการตั้งความปรารถนาอีกอย่างหนึ่ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "โยคาวจรอันปราถนาข้ามสงสารให้ถึงนฤพาน
นั้น อย่าได้สร้างเสพด้วยคนอันคค" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 46)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า อย่าได้ เป็นคำสั่งห้าม น่าจะแปลว่า "อย่า" ในสมัยปัจจุบัน คำว่า อย่า และ อย่าได้ ใช้เป็นคำสั่งห้ามทั้งคู่ แต่คำว่า อย่าได้จะเน้นกว่า อย่า

"ขอเรฎคือมาศให้กาปิดคั่นกราปราถิ์ลมาศ
แลดูคาทั้งปวงให้ไปมาชื้อชาย อย่าได้ขาด" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 4)

"จงไปตกรนรกหมกใหม่ไต่บาลโค่ทุกขันรินคร
แฉวอย่าได้พบพระพุทธรพระธรรมพระสงฆ์จกทุก
ชาติเลย" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 33)

"ลูกเตาหลนเหลนอย่าได้ชิงชวงลวงคาน
แดนแสนหนุอย่าได้กระทำโลกเลี้ยวแกกัน" (ประชุมจดหมายเหตุ. น. 2)

ตามตัวอย่างเหล่านี้คำว่า อย่าได้ แสดงการตั้งความปรารถนาหรือขอให้เป็นไปตามใจนึก มิได้แสดงการสั่งห้าม

อย่าฟัง

คำว่า อย่าฟัง เป็นคำแสดงการสั่งห้ามโดยนัย คือแนะนำไม่ควรกระทำอย่างหนึ่ง อย่างไม่ดี ดังปรากฏตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "แลบุทคลผู้เปนมรรพชิตผู้จะบันเทาบาปกรรมทั้ง

ปวงเสีย แลจะให้ถึงพระนิพพานโดยฉับพลันนั้นอย่าฟัง

สองเสฟ เมะว่าอย่าฟังใดทองเที่ยวจรไปในทาง

สองทางนี้"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 36)

"แมนบริโลกโลกชนาหารอันประณีตนักคืออย่าฟัง

ยินดีในรสคันทา"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 42)

ตามตัวอย่างทั้งสองนี้คำว่า อย่าฟัง ใช้เป็นคำสั่งห้ามโดยนัย แปลว่า "ไม่ควร"
นอกจากคำว่า อย่าฟัง แลบางครั้งภาษาสมัยอยุธยาใช้คำว่า บฟัง แปลว่า "ไม่ควร" ก็มี
เช่น

"ถ้าตามเขาชื่อรองฟองหมี่รับว่ามีไคเขาชื่อ
รองฟองทานว่าบฟังให้พิจารณา"

(กฎ. 2 น. 42)

มิให้, ห้ามมิให้, บมิให้, ห้ามอย่าให้

ในสมัยอยุธยาการใช้คำสั่งห้ามบางครั้งก็ใช้ว่า มิให้ ซึ่งเป็นคำตรงข้ามกับคำแสดง
การสั่งว่า ให้ หรือบางครั้งอาจใช้คำปฏิเสธชอนว่า ห้ามมิให้, บมิให้, หรือ ห้ามอย่าให้
ในสมัยปัจจุบัน มีผู้รังเกียจการใช้คำปฏิเสธชอนโดยคิดว่าทำให้ความหมายเป็นบอกเล่า
ความคิดเช่นนี้จะเป็ความคิดสมัยใหม่ที่ไม่แนวเทียบจากภาษาอังกฤษ ซึ่งถือว่าการปฏิเสธ
ชอนปฏิเสธมีความหมายเป็นบอกเล่า ตามหลักฐานในสมัยอยุธยาปรากฏว่า ในภาษาไทยหา
ได้มีหลักเกณฑ์ดังกล่าวไม่ คงจะเห็นได้จากตัวอย่างการใช้คำปฏิเสธชอนแสดงความหมาย
ปฏิเสธ ซึ่งมีใช้กันอยู่มากในสมัยอยุธยา ดังต่อไปนี้

มิให้

ตัวอย่าง "มิให้เอานาอากรนั้นเปนาตมาปรโยชน์เองนั้น

แลห้ามมิให้เอานาเป็นคอากร"

(ประชุมพระตำรา. น. 15)

ห้ามมิให้

"อนึ่งแต่ก่อนยอมชายวิวไปแก่ละวา อันจะให้
ชายคุดก่อนนั้นห้ามมิให้ชาย"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 29)

"อธิบายว่าให้บรรทุกแต่เบานันคือห้ามมิให้
บรรทุกหนัก"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 48)

บมิให้

ตัวอย่าง "แล้ว**บมิให้**กระทำโลกเลี้ยวแก่กันเลย ตั้งแต่
วันกระทำสร้างแปลงอุทิศเจดีย์ศรีมหาธาตุให้เป็น
เอกสีมาอันเดียวกันไว้"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 3)

ห้ามอย่าให้

ตัวอย่าง "ให้มหาดเล็กเฝ้าทูลละอองฯ แดหน้า แดชาย
แดขวาพระที่นั่ง**ห้ามอย่าให้**เฝ้าไกลหลังพระที่นั่ง"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 82)

"**ห้ามอย่าให้**มหาดเล็กพระราชวังบวรฯ มหาด
เล็กเจาตางกรมเขามา"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 86)

"แต่ให้**ห้ามเจ้าเมือง**และกรมการทั้งหลาย**อย่าให้**
เก็บเอาทรัพย์สินมรดกแก่คนศิลาตาทนพระกัลปนา"

(ประชุมพระตำรา. น. 65)

เท่าที่กล่าวมานี้จะเห็นไควาขอแตกต่างของการใช้คำแสดงการสั่งในสมัยอยุธยา
กับในสมัยปัจจุบันก็คือ ในสมัยอยุธยามีวิธีแสดงคำสั่งหลายแบบที่สมัยปัจจุบันไม่มีใช้ การเรียง
คำบางคำในประโยคสับที่กับสมัยปัจจุบัน และมีการใช้คำปฏิเสธชอนมากจนอาจกล่าวไควา
เป็นความนิยม และไม่ถือว่าเป็นข้อเสีย เช่นที่บางท่านถือกันในปัจจุบัน.

4.6 คำบางคำในหมวดคำอื่นบางหมวดซึ่งสมัยอยุธยา ใชต่างกับสมัยปัจจุบัน

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงคำบางคำในหมวดคำบางหมวด ซึ่งภาษาสมัยอยุธยานิยมใช้ แต่สมัยปัจจุบันไม่ใช้หรือมีที่ ใชต่างกับสมัยอยุธยา เนื่องจากหมวดคำที่จะกล่าวถึงในหัวข้อนี้แต่ละหมวดมีคำอยู่น้อย และส่วนมากใช้เหมือนกันทั้งสมัยอยุธยาและสมัยปัจจุบัน มีบางคำเท่านั้นที่ ใชต่างกัน จึงไม่แยกกล่าว เป็นหัวข้อย่อยลงไปอีก แต่จะนำมารวมไว้เป็นหัวข้อเดียวกัน คำเหล่านี้แม้มีเป็นจำนวนน้อย แต่เนื่องจากเป็นคำที่สมัยอยุธยานิยมใช้ และสมัยปัจจุบันไม่นิยมใช้ จึงนับเป็นหลักฐานที่ค้ำอย่างหนึ่งที่จะใช้ประกอบการตัดสินสมัยของภาษาในหนังสือหรือเอกสารว่าเป็นของสมัยอยุธยาหรือไม่ ต่อไปนี้จะได้อธิบายคำประเภทที่กล่าวนี้เป็นคำ ๆ ไป

เล่า, ก่อน...เล่า

คำว่า เล่า และ ก่อน...เล่า เป็นคำกริยาวิเศษณ์ ในภาษาสมัยอยุธยามีใช้ 2 แบบ คือ เล่า, และ ก่อน...เล่า การใช้คำว่า เล่า ทั้ง 2 แบบนี้ เพื่อแสดงการกระทำหรือเหตุการณ์ชนิดเดียวกันซึ่งเกิดขึ้นเป็นครั้งที่สอง เหตุการณ์ซึ่งเกิดก่อนอาจพูดขึ้นลอย ๆ หรือแสดงควยคำกริยาวิเศษณ์ ก่อน ก็ได้ เหตุการณ์ชนิดเดียวกันซึ่งเกิดขึ้นแสดงควยคำว่า เล่า แปลว่า "อีก" ทั้งคำว่า ก่อน, และ เล่า จะมีตำแหน่งอยู่หลังคำกริยาที่คำทั้งสองขยาย และอาจมีคำหรือวลีแทรกอยู่ตรงกลางระหว่างคำกริยากับคำว่า ก่อน, หรือ เล่า ก็ได้

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้คำว่า เล่า ในภาษาสมัยอยุธยา

ตัวอย่าง "ถ้าฝ่ายข้างหนึ่งมาให้การฟ้องได้รับเตียนเอา

ถอยคำไว้เสร็จแล้ว แลฝ่ายข้างหนึ่งมาฟ้องเล่า

ให้เอาฟ้องก่อนนั้นเป็นโจท"

(กฎ. 2 น. 30)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า เล่า เป็นคำกริยาวิเศษณ์ขยายคำกริยา ฟ้อง ในสมัยปัจจุบัน คำว่า เล่า ที่ใช้แสดงการทำซ้ำกันสองครั้ง เช่นนี้ยังมีใช้อยู่บ้างในสำนวน เช่น ทำแล้วทำ เล่า หมายถึงทำการอย่างหนึ่งแล้วทำอย่างนั้นซ้ำอีกเป็นหนที่สอง

ตัวอย่าง "ถ้ามา ฟอง ก่อน ให้การยังหาสิ้นสุดเรื่อง
ความไม่ฝ่ายข้างหนึ่งมาฟอง เล่า ให้ทีเพราะดู" (กฎ. 2 น. 30)

"หญิงคนเดียวกันทำ ชู้ ควย ชาย คน หนึ่ง ก่อน
แล้วหญิงนั้นมา ทำ ชู้ ควย ชาย คน หนึ่ง เล่า" (กฎ. 2 น. 259)

ตามตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าคำกริยาวิเศษณ์ ก่อน และคำกริยาวิเศษณ์ เล่า ปรากฏ
คู่กัน คำกริยาวิเศษณ์ เล่า แสดงการกระทำที่เกิดซ้อนกับการกระทำชนิดเดียวกัน ซึ่งเกิด
ขึ้นก่อน

คำกริยาวิเศษณ์ เล่า ที่ใช้ในความหมายเช่นนี้ ปัจจุบันมีปรากฏใช้ในภาษาพูดบ้าง
แต่ไม่นิยมใช้ในภาษาเขียน

เล่า

คำว่า เล่า นอกจากจะใช้เป็นคำกริยาวิเศษณ์ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังใช้เป็นคำ
ลงท้ายใ้ควย ในสมัยอยุธยาปรากฏหลักฐานว่า เล่า อาจใช้เป็นคำลงท้าย มีความ
หมายว่า "เสียอีกเล่า" ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "หนึ่งลือ บอก ปาก น้ำ หอก หรือ ทรง คิด ว่า หนึ่ง
ลือ ซึ่ง ขุน ฤทธิ รณ ไกร (ถือนมา) พระ ยา สมุ ทร ส่ง ขึ้น
มา เล่า" (จดหมายเหตุหอสมุด. น. 147)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า เล่า ใช้เป็นคำลงท้ายน่าจะแปลว่า "เสียอีกเล่า" ในปัจจุบัน
ไม่ใช้คำว่า เล่า ตามความหมายนี้ในภาษาเขียน และในปัจจุบันไม่นิยมใช้คำลงท้ายในภาษา
เขียน แต่นิยมใช้ในภาษาพูด

แล

คำว่า แล ในสมัยอยุธยาอาจใช้เป็นคำเชื่อมดังที่กล่าวมาแล้วในเรื่องคำเชื่อม
หรืออาจใช้เป็นคำลงท้ายก็ได้ ในที่นี้จะกล่าวถึงการใช้คำว่า แล เป็นคำลงท้าย ซึ่งในสมัย
อยุธยานิยมใช้มาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง "มีพระศีลวิสุทธิคุณแปดแปดประธาน

และมีพระครูสุเมธารุจิวิญญูคุณ 1 มีมหาสขรรรมา
ศุขคน 1 มีมหาพรหมสาลคน 1 มีมหาธาณู
คน 1 และพระสงฆ์เจ้า 7 คนนี้มีลูกศิษย์บวช
10 คนชุกคนแล"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 33)

"อันนี้เป็นคำสั่งสอนแห่งสมเด็จพระสรรเพชญ์
เจ้าทั้งปวงทุก ๆ พระองค์แล"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 38)

"ให้เร่งกุพระวิหารนนลงใจให้สถาปนา เป็นพระ-
วิหารอุโบสถไว้สำหรับพระสงฆ์ทำอุโบสถก่ามสืบ
ไปในอนาคตกาลแล"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 56)

"และจะทำควยจลึงทองแดงแล จึงพระครู
ศีลธรรมรังสีพุทธบรมจารย์ ก็เห็นว่าชอบจึง
ก็โหมทนาควยแล"

(ประชุมพระคัมภีร์. น. 67)

"ควยนั้นจะหลีกแกกราชการพระผู้เป็นเจ้าแล
แลผู้นั้นจึงให้การให้บิดบาบณิศตำบลนั้น อย่าให้ฟัง" (กฎ. 2 น. 3)

ตามตัวอย่างเหล่านี้คำว่า แล ใช้เป็นคำลงท้าย คล้ายกับ แหละ หรือ ละ ซึ่งเป็น
คำลงท้าย ที่ยังใช้อยู่ในภาษาพูดสมัยปัจจุบัน คำลงท้าย แล ในสมัยปัจจุบันไม่นิยมใช้ ในตัว
อย่างข้างต้นนี้จะเห็นว่า ถ้าเขียนอย่างภาษาสมัยปัจจุบันจะตัดคำลงท้าย แล ออกทั้งหมดก็ไม่
เสียความแต่อย่างใด

คำสรรพนามบางคำ

ท่าน

คำสรรพนาม ท่าน มีความหมายตามพจนานุกรมว่า ใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่สอง
ใช้เป็นคำกลาง ๆ หรือแสดงเคารพ; ใช้แทนชื่อบุรุษที่สามที่อ้างถึงควยเคารพ ในสมัยอยุธยา

นอกจากใช้คำว่า ท่าน ในความหมายดังกล่าวแล้ว ยังนิยมใช้คำว่า ท่าน เป็นสรรพนาม
แสดงความเป็นเจ้าของของควย แปลว่า ของเขา (เป็นการพูดอย่างเคารพ) ในสมัยปัจจุบัน
คำสรรพนาม ท่าน ที่ใช้แทนชื่อบุรุษที่สามที่อ้างถึงควย เคารพ หรือที่ใช้แสดงความ
ของไม่ว่าใครปรากฏใช้ในภาษาเขียน แต่ในภาษาเขียนสมัยอยุธยาที่ใช้นาม

ตัวอย่าง "ครั้งนั้นสมเด็จพระรามธิบดีเจ้าเสด็จนิราศ

จึงพระราชกัณการท่านสมเด็จพระราเมศวร เจ้าเสวย

ราชสมบัติ"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 93)

"แลสมเด็จพระราชเอารสท่านกราบลงกับพระ
บาทแลอุทิศพระราชเชนทรยาน แลท่านก็ไหวขอ
พระสงฆ์ปริวัตรกอนหาพระองค์"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 32)

ตามตัวอย่างทั้งสองนี้คำว่า ท่าน ใช้เป็นสรรพนามแสดงความเป็นเจ้าของแปลว่า
"ของท่าน" จะเห็นว่าสมัยปัจจุบันอาจตัดคำว่า ท่าน ออกได้โดยไม่เสียความ

ตัวอย่าง "สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเสด็จมาแต่

เมืองสุพรรณบุรี ขึ้นเสวยราชสมบัติพระนคร

ศรีอยุธยา แลท่านจึงให้สมเด็จพระราเมศวรเจ้า

เสด็จไปเสวยราชสมบัติเมืองลพบุรี"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 93)

"แลท่านจึงให้กษัตริย์สองพระองค์รวมที่
เจ้าพญาอายุแลเจ้าพญาอินทขางควยกันถึงอะนิจ-
ภาพคำบาลปาถานัน"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 94)

ตามตัวอย่างทั้งสองนี้ คำว่า ท่าน เป็นคำสรรพนามบุรุษที่สาม ใช้แทนพระเจ้า
แผ่นดินซึ่งเป็นที่เคารพ ในบางกรณีคำว่า ท่าน อาจใช้เป็นสรรพนามบุรุษที่สามแทนสิ่งเคารพ
ซึ่งมีชื่อพระเจ้าแผ่นดิน แต่เป็นตัวแทนของพระเจ้าแผ่นดิน คือศาล ก็ไต่ เช่น

ตัวอย่าง "มีผู้เห็นสักขีพยานคนหนึ่งสองคนก็ท่านว่า

เดดขาดกัน"

(กฎ. 2 น. 43)

คำว่า ท่าน ในตัวอย่างนี้เป็นสรรพนามบุรุษที่สาม น่าจะใช่แทน "ศาล" ซึ่งถือเป็นสถาบันควรเคารพ ในสมัยปัจจุบันไม่นิยมใช้คำสรรพนาม ท่าน ตามความหมายนี้

เรา, ข้าพเจ้า, ข้าเจ้า

คำสรรพนาม เรา, ข้าพเจ้า, ข้าเจ้า ต่างก็เป็นคำสรรพนามเอกพจน์บุรุษที่ 1 ทั้งสิ้น ในสมัยอยุธยาคำทั้งสามใช้ต่างกันดังนี้ คำว่า เรา ใช้แทนตัวผู้ซึ่งมีฐานะทางสังคมสูงกว่าผู้ที่พูดควย คำว่า ข้าพเจ้า เป็นคำสรรพนามสำหรับแทนผู้พูดจะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ ส่วนคำว่า ข้าเจ้า ใช้เป็นคำสรรพนามแทนผู้พูดที่เป็นหญิง ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการใช้คำสรรพนาม เรา, ข้าพเจ้า, ข้าเจ้า ในภาษาสมัยอยุธยา

คำว่า เรา

ตัวอย่าง "แลมีหนังสือพณโกษาธิบดีมาถึงเียนตรา ๆ
จะวาประการใด ถ้าได้เนื้อความแล้วให้มาบอก
เรา"

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 61)

"แลนางจ๊กก็มาถึงท้าวเกษม ๆ ถามนางจ๊ก
ว่า นานาพระหลังพระนี้เราจะขอซื้อเอาถวายไว้
เป็นนาสำหรับพระนี้แลนางจ๊กว่า ข้าพเจ้า มิได้ขาย
แล ข้าพเจ้า ขอถวายเป็นนาสำหรับวัดกุฎีหลวงนี้"

(ประชุมพระตำรา. น. 82)

ในตัวอย่างแรก คำว่า เรา เป็นคำสรรพนามแทนตัวผู้พูดซึ่งเป็นผู้ออกคำสั่ง ส่วนในตัวอย่างที่สองคำว่า เรา เป็นคำสรรพนามแทนตัวผู้พูดซึ่งมีฐานะทางสังคมสูงกว่า จะเห็นได้ว่าเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งตอบ ใช้คำสรรพนามแทนตัวเองว่า ข้าพเจ้า ไม่ใช่ เรา

คำว่า ข้าพเจ้า

ตัวอย่าง "ลูก ข้าพระเจ้า คนหนึ่งเหยียวกักเอาไป
ลูก ข้าพระเจ้า คนหนึ่งนำก็พาเอาไป สามี่ของ
ข้าพระเจ้า อสรพิษก็ขบตาย

(ประชุมจดหมายเหตุ. น. 39)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า ซาพระเจ้า เป็นคำสรรพนามใช้แทนตัวผู้พูดซึ่งเป็นเพศหญิง

"ซาพระเจ้า นายยวงผู้ชั่วอำแดงจิกผู้เมียทำหนังสือ

สมัครรับข่าว 3 หอ"

(แดง. ปี 2 ล. 3 น. 123)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า ซาพระเจ้า เป็นคำสรรพนามใช้แทนตัวผู้พูดซึ่งเป็นเพศชาย

คำว่า ซาเจ้า

ตัวอย่าง "ถ้าพม่ายกมาจริง ซาเจ้า จะไต่ฟ้างลาโศกเป็น

หลักที่ยึดต่อไป"

(แดง. ปี 3 ล. 1 น. 105)

ตามตัวอย่างนี้คำว่า ซาเจ้า เป็นคำสรรพนามใช้แทนผู้พูดซึ่งเป็นเพศหญิง

ในสมัยปัจจุบันคำว่า ซาพระเจ้า ใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 นิยมใช้ในภาษาเขียนหรือภาษาพูดที่เป็นแบบแผน ไม่นิยมใช้ในภาษาพูดทั่วไป ส่วนคำว่า เรา และ ซาเจ้า ซึ่งเป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ปัจจุบันไม่ใช้ในภาษาเขียนหรือภาษาพูดที่เป็นแบบแผนเลย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย